<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૬૨૨૧/૨૦૧૯

સાથે

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૬૩૭૦/૨૦૧૯

સાથે

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૬૫૩૯/૨૦૧૯

સાથે

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૬૫૪૫/૨૦૧૯

સાથે

આર/રીટ પીટીશન (પીઆઈએલ) નં. ૧૭૦/૨૦૧૯ સાથે

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૨૦૨૯૭/૨૦૧૯

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી વિક્રમ નાથ

અને

માનનીય ન્યાયમુર્તીશ્રી આશુતોષ જે. શાસ્રી

===

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?	હા.
૨	રીપોર્ટરો તરફ મોકલવામાં આવે કે નહિં?	હા.
૩	શું માનનીય ન્યાયમુર્તિઓ ચુકાદાની વાજબી નકલ જોવા માંગે છે?	ના.
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	ના.

==

મનીષ જીતેન્દ્રકુમાર શાહ

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય

==

ઉપસ્થીતી:

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૬૨૨૧/૨૦૧૯ અને ૧૬૩૭૦/૨૦૧૯ માં અરજદાર નં. ૧, ૨, ૩, ૪ તર્ફે શ્રી બી. એમ. મંગુકિયા (૪૩૭)

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૬૨૨૧/૨૦૧૯ અને ૧૬૩૭૦/૨૦૧૯ માં અરજદાર નં. ૧, ૨, ૩, ૪ તર્ફે સુશ્રી બેલા એ. પ્રજાપતિ (૧૯૪૬)

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૨૦૨૯૭/૨૦૧૯ અને ૧૬૫૪૫/૨૦૧૯ માં અરજદારો તર્ફે શ્રી ધવલ ડી. વ્યાસ

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૬૫૩૯/૨૦૧૯ માં અરજદારો તર્ફે શ્રી અર્પિત એ. કાપડિયા

સામાવાળા નં. ૨, ૩ તર્ફે રીટ પીટીશન (પીઆઇએલ) નં. ૧૭૦/૨૦૧૯ માં અરજદારો તર્ફે શ્રી વિશ્વાસ કે. શાહ

તમામ અરજીઓમાં સામાવાળા–રાજ્ય તર્ફે સરકારી વકીલ સુશ્રી મનીષા લવકુમાર શાહ સાથે મદદનીશ સરકારી વકીલ સુશ્રી ઐશ્વર્યા ગુપ્તા અને મદદનીશ સરકારી વકીલ શ્રી ચિંતન દવે.

==

કોરમ: માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી વિક્રમ નાથ

અને

માનનીય ન્યાયમુર્તીશ્રી આશુતોષ જે. શાસ્રી

==

તારીખ : ૨૪/૦૭/૨૦૨૦

સંયુક્ત સીએવી ચુકાદો

(દ્વારા : માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી વિક્રમ નાથ)

૧ રજૂ કરવામાં આવેલા મુદ્દાઓ અને તેના નિર્ણયની ચર્ચા કરવાનું શરૂ કરતા પહેલાં બે ચેતવણીઓ .

૨ આપણી સમક્ષ ઉપસ્થિત કરવામાં આવેલા વર્તમાન મુદ્દાએ આપણને વ્યાવહારિકતાના દ્રષ્ટિકોણથી એક જોગવાઈના બંધારણની તપાસ કરવાની તક આપી છે અને કાયદો સમાજની જરૂરિયાતોને કેવી રીતે પ્રતિસાદ આપે છે અને કાયદો ટેકનોલોજીમાં પ્રગતિને અપનાવવામાં કેવી રીતે સક્રિય રહ્યો છે તેની વધુ તપાસ કરવા માટે સક્ષમ બનાવ્યા છે. કાયદાનું સ્વરૂપ ગતિશીલ છે, સામાજિક પરિવર્તનના મોજાઓને પ્રતિસાદ આપે છે અને કાયદો કોઈ પણ સંજોગોમાં, સમયવિપરીત હોઈ શકે નહીં. આ તબક્કે, આપણે ગ્રીક ફિલસૂફ, "હેરાક્લિટસ" ના પ્રખ્યાત શબ્દોને ટાંકવા માંગીએ છીએ, જેમણે કહ્યું હતું કે "જીવનમાં માત્ર એક જ સતત બાબત છે 'પરિવર્તન'". અને આ જ બાબત કાયદાને પણ લાગુ પડે છે, જેના પર સમાજમાં વ્યવસ્થા જાળવવાનો બોજ રહેલો છે અને કાયદાનું આ સતત બદલાતું અને જીવંત સ્વરૂપ જ સમાજના મૂળભૂત માળખાનું જતન કરે છે. કાનૂની ક્ષેત્રમાં એવા ઘણા ઉદાહરણો છે, જ્યાં કેટલાક સામાજિક ફેરફારોને કારણે, કાયદાએ અસરકારક રીતે વિકસિત થઈને પ્રતિસાદ આપવો પડ્યો છે.

૩ ગુજરાત રાજ્ય માટે સ્ટેમ્પ ડ્યુટી સંબંધિત કાયદામાં સમયાંતરે ફેરફારો થયા છે, વર્ષ ૧૯૯૯ માં ફ્રેન્કિંગ મશીનોની શરૂઆત સાથે, વર્ષ ૨૦૦૭ માં ઈ–સ્ટેમ્પિંગ સિસ્ટમ હેઠળ મેળવેલી પહોંચ ચલણ અથવા પ્રમાણપત્ર અને હવે ગેર–ન્યાયિક ભૌતિક સ્ટેમ્પ પેપરના ઉપયોગને નાબૂદ કરવા સાથે, કાયદાના આ ક્ષેત્રમાં એક નવા યુગનો પ્રારંભ થયો છે અને આ એક ઉત્કૃષ્ટ ઉદાહરણ છે કે કાયદો અને ઉત્ક્રાંતિ કેવી રીતે એક સાથે ચાલે છે.

૪ કાયદાની જોગવાઈની બંધારણીય વૈધતાની તપાસ કરવામાં અદાલતનો અભિગમ સુસ્થાપિત છે. વર્તમાન મુકદ્દમામાં ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દા જેવા મુદ્દાનો સામનો કરતી વખતે, અદાલતે જોગવાઈની કાયદેસરતા નક્કી કરવા માટે માર્ગદર્શક બળ તરીકે કાયદો ઘડવાના "કારણ અને હેતુ" નો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. આપણે એવું અર્થઘટન આપવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ જે અધિનિયમના હેતુ સાથે જોગવાઈના સંબંધને તેની સંપૂર્ણતામાં શોધશે. જો ચકાસણી હેઠળની જોગવાઈ મુખ્ય કાયદાના "કારણ અને હેતુ" સાથે સુસંગત હોય, તો અરજદારો દ્વારા આક્ષેપ કરાયા મુજબ કારોબારી દ્વારા કોઈ સામગ્રીની અસર વિનાનું નાનું ઉલ્લંઘન, આવી જોગવાઈની બંધારણીય વૈધતાને માન્ય રાખવાના આપણા માર્ગમાં આવશે નહીં.

૫ છ અરજીઓનો આ સમૂહ પ્રાથમિક રીતે ગુજરાત સ્ટેમ્પ પુરવઠા અને વેચાણ નિયમો, ૧૯૮૭ (જેને હવે પછી "૧૯૮૭ ના નિયમો" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) ના નિયમ ૮એ ને ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ (જેને હવે પછી "૧૮૯૯ નો અધિનિયમ" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) અને ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ (જેને હવે પછી "૧૯૫૮ નો અધિનિયમ" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) ની જોગવાઈઓથી અતિ–અધિકાર જાહેર કરવાની રાહત માટે દાખલ કરવામાં આવ્યો છે. છ અરજીઓમાં માંગવામાં આવેલી રાહતો નીચે મુજબ સમાવવામાં આવેલ છે:

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૬૨૨૧ / ૨૦૧૯:

"(એ) પરમાદેશની રીટ અથવા પરમાદેશના સ્વરૂપમાં રીટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રીટ, આદેશ અથવા દિશા નિર્દેશ જારી કરવા કૃપા કરશો અને ઠરાવવા અને જાહેર કરવા કૃપા કરશો કે વેચાણ નિયમોનો નિયમ ૮એ એ આઈ.એસ. એક્ટની જોગવાઈથી અતિ–અધિકાર છે.

(બી) વર્તમાન અરજીના દાખલ કરવા અને આખરી નિકાલ થાય ત્યાં સુધી, વેચાણ નિયમોના આક્ષેપિત નિયમ ૮એ ના અમલીકરણ, નિષ્પાદન અને કામગીરી પર સ્ટે આપવા કૃપા કરશો.

(સી) યોગ્ય અને વ્યાજબી જણાય તેવા અન્ય અને વધુ આદેશો પસાર કરવા કૃપા કરશો."

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૬૩૭૦ / ૨૦૧૯:

"(એ) પરમાદેશની રીટ અથવા પરમાદેશના સ્વરૂપમાં રીટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રીટ, આદેશ અથવા દિશા નિર્દેશ જારી કરવા કૃપા કરશો અને ઠરાવવા અને જાહેર કરવા કૃપા કરશો કે વેચાણ નિયમોનો નિયમ ૮એ એ સ્ટેમ્પ એક્ટની જોગવાઈથી અતિ–અધિકાર છે.

(બી) વર્તમાન અરજીના દાખલ કરવા અને આખરી નિકાલ થાય ત્યાં સુધી, વેચાણ નિયમોના આક્ષેપિત નિયમ ૮એ ના અમલીકરણ, નિષ્પાદન અને કામગીરી પર સ્ટે આપવા કૃપા કરશો.

(સી) યોગ્ય અને વ્યાજબી જણાય તેવા અન્ય અને વધુ આદેશો પસાર કરવા કૃપા કરશો."

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૬૫૩૯ / ૨૦૧૯:

"(એ) આપના ન્યાયમૂર્તિશ્રી આ અરજીને દાખલ કરવા અને મંજૂર કરવા કૃપા કરશો;

(બી) આપના ન્યાયમૂર્તિશ્રી જાહેરનામા તારીખ ૨૩.૦૮.૨૦૧૯ ક્રમાંક જીએચએમ/૨૦૧૯/૭૫/એમ/એસટીપી/૧૨૨૦૧૯/૧૦૩૫/એચ. ૧ – જે ગુજરાત સ્ટેમ્પ (ઈ સ્ટેમ્પિંગ દ્વારા ડ્યુટીની ચુકવણી) (સુધારા) નિયમો, ૨૦૧૯ ને અમલમાં મૂકે છે તેને ગેરબંધારણીય અને અતિ–અધિકાર હોવા તરીકે રદ અને બાતલ કરવા માટે પરમાદેશની રીટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રીટ આદેશ અથવા દિશા નિર્દેશ જારી કરવા કૃપા કરશો; (એનેક્ચર એ)

(સી) આપના ન્યાયમૂર્તિશ્રી સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા જારી કરાયેલ પરિપત્ર તારીખ ૦૯.૦૯.૨૦૧૯ ને રદ અને બાતલ કરવા માટે યોગ્ય રીટ આદેશ અથવા દિશા નિર્દેશ જારી કરવા કૃપા કરશો; (એનેક્ચર બી)

(ડી) આપના ન્યાયમૂર્તિશ્રી સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા જારી કરાયેલ પરિપત્ર તારીખ ૧૬.૦૯.૨૦૧૯ ક્રમાંક એસટીપી/લો/૫૧/૨૦૧૯/૧૪૯૬૭–

૧૫૦૦૨ ને રદ અને બાતલ કરવા માટે યોગ્ય રીટ આદેશ અથવા દિશા નિર્દેશ જારી કરવા કૃપા કરશો;

(ઈ) વર્તમાન અરજીના દાખલ થવા, સુનાવણી અને આખરી નિકાલ થાય ત્યાં સુધી, આપના ન્યાયમૂર્તિશ્રી સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા જારી કરાયેલ જાહેરનામા તારીખ ૨૩.૦૮.૨૦૧૯ ક્રમાંક જીએચએમ/ ૨૦૧૯/ ૭૫/ એમ/ એસટીપી/ ૧૨૨૦૧૯/ ૧૦૩૫/એચ.૧ ના અમલીકરણ, નિષ્પાદન અને કામગીરી પર સ્ટે આપવા કૃપા કરશો; (એનેક્ચર 'એ') અને સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા જારી કરાયેલ પરિપત્ર તારીખ ૦૯.૦૯.૨૦૧૯ અને ૧૬.૦૯.૨૦૧૯ પર પણ સ્ટે આપવા કૃપા કરશો; (અનુક્રમે એનેક્ચર 'બી' અને 'સી')

(એફ) આપના ન્યાયમૂર્તિશ્રી ન્યાયના હિતમાં ન્યાયી અને યોગ્ય જણાય તેવી અન્ય અને વધુ રાહતો પસાર કરવા કૃપા કરશો."

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૨૦૨૯૭ / ૨૦૧૯:

"એ. નામદાર અદાલત પરમાદેશની રીટ અથવા પરમાદેશના સ્વરૂપમાં રીટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રીટ, આદેશ અથવા દિશા નિર્દેશ જારી કરવા કૃપા કરશો અને ઠરાવવા અને જાહેર કરવા કૃપા કરશો કે વેચાણ નિયમોનો નિયમ ૮એ એ અધિનિયમની જોગવાઈથી અતિ-અધિકાર છે;

બી. આપના ન્યાયમૂર્તિશ્રી સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા જારી કરાયેલ પરિપત્ર તારીખ ૦૯.૦૯.૨૦૧૯ અને પરિપત્ર તારીખ ૧૬.૦૯.૨૦૧૯ ક્રમાંક એસટીપી/લો/૫૧/૨૦૧૯/૧૪૯૬૭-૧૫૦૦૨ ને રદ અને બાતલ કરવા માટે યોગ્ય રીટ આદેશ અથવા દિશા નિર્દેશ જારી કરવા કૃપા કરશો;

સી. વર્તમાન અરજીના દાખલ કરવા અને આખરી નિકાલ થાય ત્યાં સુધી, વેચાણ નિયમોના આક્ષેપિત નિયમ ૮એ ના અમલીકરણ, નિષ્પાદન અને કામગીરી પર સ્ટે આપવા કૃપા કરશો;

ડી. વર્તમાન અરજીના દાખલ થવા, સુનાવણી અને આખરી નિકાલ થાય ત્યાં સુધી, આપના ન્યાયમૂર્તિશ્રી સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા જારી કરાયેલ જાહેરનામા તારીખ ૨૩.૦૮.૨૦૧૯ ક્રમાંક જીએચએમ/ ૨૦૧૯/ ૭૫/ એમ/ એસટીપી/ ૧૨૨૦૧૯/ ૧૦૩૫/એચ.૧ ના અમલીકરણ, નિષ્પાદન અને કામગીરી પર સ્ટે આપવા કૃપા કરશો; અને સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા જારી કરાયેલ પરિપત્ર તારીખ ૦૯.૦૯.૨૦૧૯ અને ૧૬.૦૯.૨૦૧૯ પર પણ સ્ટે આપવા કૃપા કરશો;

ઈ. વર્તમાન અરજીના દાખલ થવા, સુનાવણી અને આખરી નિકાલ થાય ત્યાં સુધી, આપના ન્યાયમૂર્તિશ્રી અધિનિયમ અને તેના હેઠળ ઘડાયેલા નિયમોની જોગવાઈ અનુસાર સ્ટેમ્પ વેન્ડરોને સ્ટેમ્પ પેપરનો પુરવઠો બંધ કરવાથી સામાવાળા સત્તામંડળોને રોકવા કૃપા કરશો અને વધુમાં

સામાવાળા સત્તામંડળને અધિનિયમ અને તેના હેઠળ ઘડાયેલા નિયમો મુજબ અરજદારને સ્ટેમ્પ વેચતા અટકાવવા નહીં તેવો આદેશ આપવા કૃપા કરશો:

એફ. ન્યાયના હિતમાં જરૂરી હોય તેવા અન્ય અને વધુ આદેશ/ઓ પસાર કરવા."

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૬૫૪૫ / ૨૦૧૯:

"એ. નામદાર અદાલત પરમાદેશની રીટ અથવા પરમાદેશના સ્વરૂપમાં રીટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રીટ, આદેશ અથવા દિશા નિર્દેશ જારી કરવા કૃપા કરશો અને ઠરાવવા અને જાહેર કરવા કૃપા કરશો કે વેચાણ નિયમોનો નિયમ ૮એ એ અધિનિયમની જોગવાઈથી અતિ-અધિકાર છે;

બી. આપના ન્યાયમૂર્તિશ્રી સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા જારી કરાયેલ પરિપત્ર તારીખ ૦૯.૦૯.૨૦૧૯ અને પરિપત્ર તારીખ ૧૬.૦૯.૨૦૧૯ ક્રમાંક એસટીપી/લો/૫૧/૨૦૧૯/૧૪૯૬૭-૧૫૦૦૨ ને રદ અને બાતલ કરવા માટે યોગ્ય રીટ આદેશ અથવા દિશા નિર્દેશ જારી કરવા કૃપા કરશો;

સી. વર્તમાન અરજીના દાખલ કરવા અને આખરી નિકાલ થાય ત્યાં સુધી, વેચાણ નિયમોના આક્ષેપિત નિયમ ૮એ ના અમલીકરણ, નિષ્પાદન અને કામગીરી પર સ્ટે આપવા કૃપા કરશો;

ડી. વર્તમાન અરજીના દાખલ થવા, સુનાવણી અને આખરી નિકાલ થાય ત્યાં સુધી, આપના ન્યાયમૂર્તિશ્રી સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા જારી કરાયેલ જાહેરનામા તારીખ ૨૩.૦૮.૨૦૧૯ ક્રમાંક જીએચએમ/૨૦૧૯/૭૫/એમ/એસટીપી/૧૨૨૦૧૯/૧૦૩૫/એચ. ૧ ના અમલીકરણ, નિષ્પાદન અને કામગીરી પર સ્ટે આપવા કૃપા કરશો; અને સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા જારી કરાયેલ પરિપત્ર તારીખ ૦૯.૦૯.૨૦૧૯ અને ૧૬.૦૯.૨૦૧૯ પર પણ સ્ટે આપવા કૃપા કરશો;

ઈ. વર્તમાન અરજીના દાખલ થવા, સુનાવણી અને આખરી નિકાલ થાય ત્યાં સુધી, આપના ન્યાયમૂર્તિશ્રી અધિનિયમ અને તેના હેઠળ ઘડાયેલા નિયમોની જોગવાઈ અનુસાર સ્ટેમ્પ વેન્ડરોને સ્ટેમ્પ પેપરનો પુરવઠો બંધ કરવાથી સામાવાળા સત્તામંડળોને રોકવા કૃપા કરશો અને વધુમાં સામાવાળા સત્તામંડળને અધિનિયમ અને તેના હેઠળ ઘડાયેલા નિયમો મુજબ અરજદારને સ્ટેમ્પ વેચતા અટકાવવા નહીં તેવો આદેશ આપવા કૃપા કરશો:

એફ. ન્યાયના હિતમાં જરૂરી હોય તેવા અન્ય અને વધુ આદેશ/ઓ પસાર કરવા."

રીટ પિટિશન (પીઆઇએલ) નં. ૧૭૦ / ૨૦૧૯:

"એ) ગુજરાત સ્ટેમ્પ પુરવઠા અને વેચાણ નિયમો ૧૯૮૭ ના નિયમ ૮એ ને ભારતના બંધારણ, ૧૯૫૦ અને ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ (૧૯૫૮ નો અધિનિયમ નં. એલએક્સ) અને ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ (૧૮૯૯ નો અધિનિયમ ૨) થી અતિ–અધિકાર જાહેર કરવા કૃપા કરશો.

બી) આ નામદાર અદાલતને યોગ્ય લાગે તેટલી મુદત/સમય માટે ગુજરાત રાજ્યમાં પરવાના ધરાવતા વેન્ડરો મારફતે ગેર–ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપરનું વેચાણ કરવાની મંજૂરી આપવા માટે સામાવાળાઓને આદેશ આપવા કૃપા કરશો.

સી) આ અરજીની સુનાવણી અને દાખલ થવા સુધી, ગુજરાત સ્ટેમ્પ પુરવઠા અને વેચાણ નિયમો ૧૯૮૭ ના નિયમ ૮એ ના અમલ, અસર અને નિષ્પાદન પર સ્ટે આપવા કૃપા કરશો.

ડી) આ અરજીની સુનાવણી અને દાખલ થવા સુધી, પરવાના ધરાવતા વેન્ડરોને ગેર–ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સ (ભૌતિક) વેચવાની મંજૂરી આપવા કૃપા કરશો અને સામાવાળા નં.૧ ને તેને કાયદેસર ગણવા આદેશ આપવા કૃપા કરશો."

૬ અમે સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૬૨૨૧ / ૨૦૧૯ અને ૧૬૩૭૦ / ૨૦૧૯ માં અરજદારોના વિદ્વત્ વકીલશ્રી બી. એમ. માંગુકિયા,

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૨૦૨૯૭ / ૨૦૧૯ અને ૧૬૫૪૫ / ૨૦૧૯ માં અરજદારોના વિદ્ધત્ વકીલશ્રી ધવલ ડી. વ્યાસ, સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૬૫૩૯ / ૨૦૧૯ માં અરજદારોના વિદ્ધત્ વકીલશ્રી અર્પિત એ. કાપડિયા, રીટ પિટિશન (પીઆઈએલ) નં. ૧૭૦ / ૨૦૧૯ માં અરજદારોના વિદ્ધત્ વકીલશ્રી વિશ્વાસ કે. શાહ અને સામાવાળા રાજ્ય સત્તામંડળો તરફથી વિદ્ધત્ સરકારી વકીલશ્રી મનીષા એલ. શાહ સાથે વિદ્ધત્ સહાયક સરકારી વકીલશ્રી ઐશ્વર્યા ગુપ્તા અને વિદ્ધત્ સહાયક સરકારી વકીલશ્રી ચિંતન દવેને સાંભળ્યા છે.

કાયદાની પ્રસ્તુત જોગવાઈઓ

૭ સંબંધિત દલીલો પર વિચાર કરતા પહેલા, અમે ખાસ કરીને ભારત અને ગુજરાતમાં સ્ટેમ્પ ડ્યુટી સંબંધિત બંધારણીય જોગવાઈઓ તેમજ વૈધાનિક જોગવાઈઓની ટૂંકી પૃષ્ઠભૂમિ આપી શકીએ છીએ. ૧૮૯૯ માં, ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ સ્ટેમ્પ સંબંધિત કાયદાને એકત્રિત કરવા અને સુધારવાના હેતુથી પ્રખ્યાપિત કરવામાં આવ્યો હતો.

ભારતના બંધારણની જોગવાઈઓ

૮ ભારતના બંધારણના ભાગ–૧૧ માં અનુચ્છેદ ૨૪૫ થી ૨૬૩ સમાવતા બે પ્રકરણો છે. તે સંઘ અને રાજ્યો વચ્ચેના સંબંધો સાથે વ્યવહાર કરે છે. તેનું

પ્રકરણ–૧ કાયદાકીય સંબંધો એટલે કે કાયદાકીય સત્તાઓની વહેંચણી સાથે વ્યવહાર કરે છે જ્યારે પ્રકરણ–૨ વહીવટી સંબંધો સાથે વ્યવહાર કરે છે.

૯ અનુચ્છેદ ૨૪૫ સંસદ દ્વારા અને રાજ્યોના વિધાનમંડળો દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદાઓનો વ્યાપ પૂરો પાડે છે, જે સંસદને ભારતના સમગ્ર અથવા કોઈપણ ભાગ માટે કાયદા બનાવવાની સત્તા આપે છે અને રાજ્યના વિધાનમંડળને સમગ્ર રાજ્ય અથવા તેના કોઈપણ ભાગ માટે કાયદા બનાવવાની સત્તા આપે છે.

૧૦ અનુચ્છેદ ૨૪૬ સંસદ દ્વારા અને રાજ્યોના વિધાનમંડળો દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદાની વિષયવસ્તુ પૂરી પાડે છે. તેનો ખંડ (૧) પૂરો પાડે છે કે ખંડ (૨) અને (૩) માં કંઈપણ હોવા છતાં, સંસદ પાસે સાતમી અનુસૂચિમાં સૂચિ–૧ માં ગણાવેલ કોઈપણ બાબતોના સંબંધમાં કાયદા બનાવવાની વિશિષ્ટ સત્તા હશે જેને "સંઘ સૂચિ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ખંડ (૨) પૂરો પાડે છે કે ખંડ (૩) માં કંઈપણ હોવા છતાં, સંસદ અને ખંડ (૧) ને આધીન રહીને, કોઈપણ રાજ્યના વિધાનમંડળ પાસે સાતમી અનુસૂચિમાં સૂચિ–૩ માં ગણાવેલ કોઈપણ બાબતોના સંબંધમાં કાયદા બનાવવાની સત્તા હશે જેને "સમવર્તી સૂચિ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ખંડ (૩) પૂરો પાડે છે કે ખંડ (૧) અને (૨) ને આધીન રહીને, કોઈપણ રાજ્યના વિધાનમંડળ પાસે સાતમી અનુસૂચિમાં સૂચિ–૨ માં ગણાવેલ કોઈપણ બાબતોના સંબંધમાં તેવા રાજ્ય અથવા તેના કોઈપણ ભાગ માટે કાયદા બનાવવાની વિશિષ્ટ સત્તા હશે

જેને "રાજ્ય સૂચિ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ખંડ (૪) સંસદને રાજ્યમાં સમાવિષ્ટ ન હોય તેવા ભારતના પ્રદેશના કોઈપણ ભાગ માટે કોઈપણ બાબતના સંબંધમાં કાયદા બનાવવાની સત્તા આપે છે, ભલે તે બાબત રાજ્ય સૂચિમાં ગણાવેલ હોય.

૧૧ બંધારણનો અનુચ્છેદ ૨૫૪ સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદાઓ અને આપેલ સંજોગોમાં રાજ્યોના વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદાઓ વચ્ચે અસંગતતાના કિસ્સામાં સંસદને સર્વોચ્ચતા અને પ્રાધાન્ય આપે છે.

૧૨ અનુચ્છેદ ૨૪૫, ૨૪૬ અને ૨૫૪ નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યા છે:–

> ***"૨૪૫. સંસદ દ્વારા અને રાજ્યોના વિધાનમંડળો દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદાઓનો વ્યાપ.–***
>
> (૧) આ બંધારણની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, સંસદ ભારતના સમગ્ર અથવા કોઈપણ ભાગના પ્રદેશ માટે કાયદા બનાવી શકશે, અને રાજ્યનું વિધાનમંડળ સમગ્ર અથવા રાજ્યના કોઈપણ ભાગ માટે કાયદા બનાવી શકશે. (૨) સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલો કોઈપણ કાયદો તે ક્ષેત્રાતીત અમલીકરણ ધરાવશે તેવા આધાર પર અમાન્ય ગણાશે નહીં.

૨૪૬. સંસદ દ્વારા અને રાજ્યોના વિધાનમંડળો દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદાની વિષયવસ્તુ.–

(૧) ખંડ (૨) અને (૩) માં કંઈપણ હોવા છતાં, સંસદ પાસે સાતમી અનુસૂચિમાં સૂચિ ૧ માં ગણાવેલ કોઈપણ બાબતોના સંબંધમાં કાયદા બનાવવાની વિશિષ્ટ સત્તા છે (આ બંધારણમાં જેને "સંઘ સૂચિ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે).

(૨) ખંડ (૩) માં કંઈપણ હોવા છતાં, સંસદ અને, ખંડ (૧) ને આધીન રહીને, કોઈપણ રાજ્યના વિધાનમંડળ પાસે પણ સાતમી અનુસૂચિમાં સૂચિ ૩ માં ગણાવેલ કોઈપણ બાબતોના સંબંધમાં કાયદા બનાવવાની સત્તા છે (આ બંધારણમાં જેને "સમવર્તી સૂચિ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે).

(૩) ખંડ (૧) અને (૨) ને આધીન રહીને, કોઈપણ રાજ્યના વિધાનમંડળ પાસે સાતમી અનુસૂચિમાં સૂચિ ૨ માં ગણાવેલ કોઈપણ બાબતોના સંબંધમાં તેવા રાજ્ય અથવા તેના કોઈપણ ભાગ માટે કાયદા બનાવવાની વિશિષ્ટ સત્તા છે (આ બંધારણમાં જેને "રાજ્ય સૂચિ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે).

(૪) રાજ્યમાં સમાવિષ્ટ ન હોય તેવા ભારતના પ્રદેશના કોઈપણ ભાગ માટે કોઈપણ બાબત રાજ્ય સૂચિમાં ગણાવેલ બાબત હોવા છતાં સંસદ પાસે કાયદા બનાવવાની સત્તા છે."

"૨૫૪. સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદાઓ અને રાજ્યોના વિધાનમંડળો દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદાઓ વચ્ચે અસંગતતા.–

(૧) જો રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવાયેલ કાયદાની કોઈ જોગવાઈ સંસદ દ્વારા બનાવાયેલ કાયદાની કોઈ જોગવાઈ કે જેને ઘડવા માટે સંસદ સક્ષમ છે, અથવા સમવર્તી સૂચિમાં ગણાવેલ બાબતોમાંની એક બાબત સંબંધિત વિહરમાન કાયદાની કોઈ જોગવાઈથી પ્રતિકૂળ હોય, તો ખંડ (૨) ની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, સંસદ દ્વારા બનાવાયેલ કાયદો, ભલે તે રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવાયેલ કાયદા પહેલાં કે પછી પસાર થયો હોય, અથવા, પરિસ્થિતિ મુજબ, વિહરમાન કાયદો પ્રબળ રહેશે અને રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવાયેલ કાયદો, પ્રતિકૂળતાની હદ સુધી, રદબાતલ ગણાશે.

(૨) જ્યાં સમવર્તી સૂચિમાં ગણાવેલ બાબતોમાંની એક બાબતના સંબંધમાં રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદામાં સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા અગાઉના કાયદા અથવા તે બાબતના સંબંધમાં વિહરમાન કાયદાની જોગવાઈઓથી પ્રતિકૂળ હોય તેવી કોઈ

જોગવાઈ હોય, તો તેવા રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલો કાયદો, જો તેને રાષ્ટ્રપતિશ્રીની વિચારણા માટે અનામત રાખવામાં આવ્યો હોય અને તેમની સંમતિ મળી હોય, તો તે રાજ્યમાં પ્રબળ રહેશે:

પરંતુ આ ખંડમાંની કોઈ પણ બાબત સંસદને તે જ બાબત અંગે કોઈપણ સમયે કાયદો ઘડતા અટકાવશે નહીં, જેમાં રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવેલા કાયદામાં ઉમેરો કરવાનો, સુધારો કરવાનો, ફેરફાર કરવાનો અથવા રદ કરવાનો કાયદો સામેલ છે."

૧૩ સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ–૧ એટલે કે સંઘ સૂચિની એન્ટ્રી–૯૧ વિનિમય પત્રો, ચેકો, વચનચિઠ્ઠીઓ, બિલ ઓફ લેડિંગ, લેટર્સ ઓફ ક્રેડિટ, વીમા પોલિસીઓ, શેરની ફેરબદલી, ડિબેન્ચર્સ, પ્રોક્સી અને પહોંચોના સંદર્ભમાં સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરોનો ઉલ્લેખ કરે છે.

૧૪ સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ–૨ એટલે કે રાજ્ય સૂચિની એન્ટ્રી–૬૩ સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરો અંગે સૂચિ–૧ ની જોગવાઈઓમાં નિર્દિષ્ટ કર્યા સિવાયના દસ્તાવેજોના સંદર્ભમાં સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરોનો ઉલ્લેખ કરે છે. અહીં સ્પષ્ટ કરી શકાય કે સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ–૧ હેઠળ, સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરો સંબંધિત એકમાત્ર એન્ટ્રી એન્ટ્રી–૯૧ છે.

૧૫ સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ–૩ એટલે કે સમવર્તી સૂચિની એન્ટ્રી–૪૪ ન્યાયિક સ્ટેમ્પો મારફતે એકત્રિત કરવામાં આવતી ડ્યુટી અથવા ફી સિવાયની,

પરંતુ સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરોનો સમાવેશ ન થતો હોય તેવી સ્ટેમ્પ ડ્યુટીઓનો ઉલ્લેખ કરે છે.

૧૬ ઉપર જણાવેલ ત્રણેય એન્ટ્રીઓ નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવે છે:–

<u>સૂચિ–૧</u>

"૯૧. વિનિમય પત્રો, ચેકો, વચનચિઠ્ઠીઓ, બિલ ઓફ લેડિંગ, લેટર્સ ઓફ ક્રેડિટ, વીમા પોલિસીઓ, શેરની ફેરબદલી, ડિબેન્ચર્સ, પ્રોક્સી અને પહોંચોના સંદર્ભમાં સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરો."

<u>સૂચિ–૨</u>

"૬૩. સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરો અંગે સૂચિ ૧ ની જોગવાઈઓમાં નિર્દિષ્ટ કર્યા સિવાયના દસ્તાવેજોના સંદર્ભમાં સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરો."

<u>સૂચિ–૩</u>

"૪૪. ન્યાયિક સ્ટેમ્પો મારફતે એકત્રિત કરવામાં આવતી ડ્યુટી અથવા ફી સિવાયની સ્ટેમ્પ ડ્યુટીઓ, પરંતુ સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરોનો સમાવેશ થતો નથી."

ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ ની જોગવાઈઓ

૧૭ અમે હવે ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ ની પ્રસ્તુત જોગવાઈઓનો સંદર્ભ લઈએ છીએ જે જુલાઈ, ૧૮૯૯ ના ૧ લા દિવસે સ્ટેમ્પ સંબંધિત કાયદાને એકત્રિત કરવા અને સુધારવાના હેતુથી અમલમાં આવી હતી.

૧૮ "યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ કરેલ" શબ્દ કલમ ૨(૧૧) માં વ્યાખ્યાચિત થયેલ છે. લેખ ને લાગુ પડતા, "યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ કરેલ" શબ્દનો અર્થ એ થાય છે કે લેખ પર યોગ્ય રકમથી ઓછી ન હોય તેવો ચોંટાડવાનો અથવા છાપેલો સ્ટેમ્પ લગાડેલ છે અને આવો સ્ટેમ્પ તત્કાલ અમલમાં હોય તેવા કાયદા અનુસાર ચોંટાડવામાં આવ્યો છે અથવા ઉપયોગમાં લેવાયો છે.

૧૯ "છાપેલો સ્ટેમ્પ" શબ્દ કલમ ૨(૧૩) માં વ્યાખ્યાચિત થયેલ છે જેમાં યોગ્ય અંકિત અધિકારી દ્વારા ચોંટાડવામાં આવેલા અને છાપવામાં આવેલા લેબલો અને સ્ટેમ્પ કરેલા કાગળ પર ઉપસાવેલા અથવા કોતરેલા સ્ટેમ્પોનો સમાવેશ થાય છે.

૨૦ કલમ ૨(૨૬) "સ્ટેમ્પ" ને રાજ્ય સરકાર દ્વારા યોગ્ય રીતે અધિકૃત કરાયેલ કોઈપણ એજન્સી અથવા વ્યક્તિ દ્વારા કોઈપણ માર્ક, સીલ અથવા પૃષ્ઠાંકન તરીકે વ્યાખ્યાચિત કરે છે અને આ અધિનિયમ હેઠળ આકારણીપાત્ર ડ્યુટીના હેતુઓ માટે ચોંટાડવાના અથવા છાપેલા સ્ટેમ્પનો સમાવેશ કરે છે.

૨૧ ૧૮૯૯ ના અધિનિયમનું પ્રકરણ–૨ સ્ટેમ્પ ડ્યુટીઓ સાથે વ્યવહાર કરે છે, જેનો ભાગ–એ લેખોની ડ્યુટીની જવાબદારીની જોગવાઈઓને સમાવે છે અને તેનો ભાગ–બી સ્ટેમ્પો અને તેના ઉપયોગ કરવાની પદ્ધતિ સાથે વ્યવહાર કરે છે.

૨૨ ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦ ડ્યુટી કેવી રીતે ચૂકવવી તે પૂરી પાડે છે. તે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"**૧૦. ડ્યુટી કેવી રીતે ચૂકવવી.–** (૧) આ અધિનિયમમાં અન્યથા સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરી હોય તે સિવાય, કોઈપણ લેખો જે ડ્યુટીને પાત્ર હોય તે તમામ ડ્યુટી ચૂકવવામાં આવશે, અને આવી ચુકવણી આવા લેખો પર સ્ટેમ્પો મારફતે દર્શાવવામાં આવશે–

(એ) અહીં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ અનુસાર; અથવા

(બી) જ્યારે તેને કોઈ આવી જોગવાઈ લાગુ પડતી ન હોય– ત્યારે [રાજ્ય સરકાર] નિયમ દ્વારા નિર્દેશ આપે તે મુજબ.

(૨) પેટા–કલમ (૧) હેઠળ બનાવેલા નિયમો, અન્ય બાબતોની સાથે, નિયંત્રિત કરી શકશે,–

(એ) દરેક પ્રકારના લેખના કિસ્સામાં– ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેવા સ્ટેમ્પોનું વર્ણન;

(બી) છાપેલા સ્ટેમ્પો સાથે સ્ટેમ્પ કરેલા લેખોના કિસ્સામાં– ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેવા સ્ટેમ્પોની સંખ્યા;

(સી) વિનિમય પત્રો અથવા વચનચિઠ્ઠીઓના કિસ્સામાં– તે જે કાગળ પર લખાયેલ છે તેનું માપ."

૨૩ વધુમાં ૧૮૯૯ ના અધિનિયમમાં, કલમ ૧૧ ચોંટાડવાના સ્ટેમ્પોના ઉપયોગનો ઉલ્લેખ કરે છે; કલમ ૧૨ ચોંટાડવાના સ્ટેમ્પો રદ કરવા સાથે વ્યવહાર કરે છે; કલમ ૧૩ છાપેલા સ્ટેમ્પોથી સ્ટેમ્પ કરાયેલા લેખો કેવી રીતે લખવા તે અંગે વ્યવહાર કરે છે; કલમ ૧૪ એક જ સ્ટેમ્પ પર માત્ર એક જ લેખ હોવા માટેની જોગવાઈ કરે છે અને કલમ ૧૫ પૂરી પાડે છે કે કલમ ૧૩ અથવા કલમ ૧૪ થી વિપરીત લખાયેલ લેખ સ્ટેમ્પ વગરનો ગણાશે.

૨૪ ૧૮૯૯ ના અધિનિયમનું પ્રકરણ–૮ પૂરક જોગવાઈઓ સાથે વ્યવહાર કરે છે. ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૭૪ સ્ટેમ્પોના વેચાણ અંગેના નિયમો બનાવવાની સત્તા પૂરી પાડે છે. સદર જોગવાઈ હેઠળ, રાજ્ય સરકારને સ્ટેમ્પો અને સ્ટેમ્પ કરેલા કાગળોના પુરવઠા અને વેચાણ, જેમના દ્વારા જ આવું વેચાણ કરવાનું હોય તેવા વ્યક્તિઓ અને આવી વ્યક્તિઓની ફરજો અને મહેનતાણું નિયંત્રિત કરવા માટે નિયમો બનાવવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. જો કે, તે એક પરંતુક ઉમેરે છે જે ઉલ્લેખ કરે છે કે આવા નિયમો દસ નયા પૈસા અથવા પાંચ નયા પૈસાના ચોંટાડવાના સ્ટેમ્પોના વેચાણને મર્યાદિત કરશે નહીં. ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૭૫ સામાન્ય રીતે ૧૮૯૯ ના અધિનિયમનો અમલ કરવા માટે નિયમો બનાવવાની સત્તા આપે છે જેમાં રાજ્ય સરકાર સામાન્ય રીતે આ ૧૮૯૯ ના અધિનિયમના હેતુઓને પૂર્ણ કરવા માટે નિયમો બનાવવા માટે

અધિકૃત છે અને રાજ્ય આવા નિયમો દ્વારા નિયમોના ભંગના કિસ્સામાં દંડ નક્કી કરી શકે છે જે રૂ. ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૭૬ એવો જનાદેશ આપે છે કે ૧૮૯૯ ના અધિનિયમ હેઠળ બનાવેલા તમામ નિયમો સત્તાવાર ગેઝેટમાં પ્રકાશિત કરવામાં આવશે અને પ્રકાશન પર, નિયમોની અસર એવી રહેશે કે જાણે ૧૮૯૯ ના અધિનિયમ દ્વારા ઘડવામાં આવ્યા હોય અને વધુમાં કે, રાજ્ય સરકાર દ્વારા આ ૧૮૯૯ ના અધિનિયમ હેઠળ બનાવેલ દરેક નિયમ શક્ય તેટલી વહેલી તકે રાજ્યના વિધાનમંડળ સમક્ષ મૂકવામાં આવશે.

૨૫ ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૭૬–એ ચોક્કસ સત્તાઓની સોંપણી માટેની જોગવાઈ કરે છે અને તે અનુસાર, રાજ્ય સરકાર, સત્તાવાર ગેઝેટમાં નોટિફિકેશન દ્વારા, ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૨(૯), ૩૩(૩)(બી), ૭૦(૧), ૭૪ અને ૭૮ દ્વારા તેને આપવામાં આવેલી તમામ અથવા કોઈપણ સત્તાઓ ચીફ કંટ્રોલિંગ રેવેન્યુ ઓથોરિટીને સોંપી શકે છે; અને વધુમાં, ચીફ કંટ્રોલિંગ રેવેન્યુ ઓથોરિટીને આપવામાં આવેલી સત્તાઓ નોટિફિકેશનમાં નિર્દિષ્ટ કર્યા મુજબ હોઈ શકે છે.

૨૬ ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૭૪ થી ૭૬એ નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવી છે:

> "**૭૪. સ્ટેમ્પોના વેચાણ અંગે નિયમો બનાવવાની સત્તા.**–– [રાજ્ય સરકાર] નિયંત્રણ માટે નિયમો બનાવી શકે છે–

(એ) સ્ટેમ્પો અને સ્ટેમ્પ કરેલા કાગળોનો પુરવઠો અને વેચાણ,

(બી) જે વ્યક્તિઓ દ્વારા જ આવું વેચાણ કરવામાં આવશે, અને

(સી) આવી વ્યક્તિઓની ફરજો અને મહેનતાણું: પરંતુ આવા નિયમો દસ નયા પૈસા અથવા પાંચ નયા પૈસાના ચોંટાડવાના સ્ટેમ્પોના વેચાણને મર્યાદિત કરશે નહીં.

૭૫. સામાન્ય રીતે અધિનિયમનો અમલ કરવા નિયમો બનાવવાની સત્તા– [રાજ્ય સરકાર] સામાન્ય રીતે આ અધિનિયમના હેતુઓને પૂર્ણ કરવા માટે નિયમો બનાવી શકે છે, અને આવા નિયમો દ્વારા દંડ નિર્ધારિત કરી શકે છે, જે તેના ભંગ બદલ પાંચસો રૂપિયાથી વધુ ન હોવો જોઈએ.

૭૬. નિયમોનું પ્રકાશન.– [(૧) આ અધિનિયમ હેઠળ બનાવેલા તમામ નિયમો સત્તાવાર ગેઝેટમાં પ્રકાશિત કરવામાં આવશે.]

(૨) આ કલમ દ્વારા જરૂરિયાત મુજબ પ્રકાશિત તમામ નિયમો, આવા પ્રકાશન પર, આ અધિનિયમ દ્વારા ઘડવામાં આવ્યા હોય તેવી અસર ધરાવશે.

[(૩) આ અધિનિયમ હેઠળ રાજ્ય સરકાર દ્વારા બનાવવામાં આવેલો દરેક નિયમ, તે બન્યા પછી શક્ય તેટલી વહેલી તકે, રાજ્યના વિધાનમંડળ સમક્ષ મૂકવામાં આવશે.]

[૭૬એ. ચોક્કસ સત્તાઓની સોંપણી.– [રાજ્ય સરકાર, સત્તાવાર ગેઝેટમાં નોટિફિકેશન દ્વારા], સોંપી શકે છે–

(એ) કલમ ૨(૯), ૩૩(૩)(બી), ૭૦(૧), ૭૪ અને ૭૮ દ્વારા તેને આપવામાં આવેલી તમામ અથવા કોઈપણ સત્તાઓ ચીફ કંટ્રોલિંગ રેવેન્યુ–ઓથોરિટીને; અને

(બી) કલમ ૪૫(૧),(૨), ૫૬ (૧) અને ૭૦ (૨) દ્વારા ચીફ કંટ્રોલિંગ રેવેન્યુ–ઓથોરિટીને આપવામાં આવેલી તમામ અથવા કોઈપણ સત્તાઓ નોટિફિકેશનમાં નિર્દિષ્ટ કરી શકાય તેવા તાબેદાર રેવેન્યુ–ઓથોરિટીને.]"

ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની જોગવાઈઓ

૨૭ અમે હવે ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ હેઠળની પ્રસ્તુત જોગવાઈઓ પર આવીએ છીએ. "યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ કરેલ" અને "છાપેલો સ્ટેમ્પ" શબ્દોની વ્યાખ્યાઓ ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની અનુક્રમે કલમ ૨(એચ) અને ૨(કે) માં સમાવવામાં આવેલ છે. ૧૯૫૮ ના અધિનિયમનું પ્રકરણ–૮ પૂરક જોગવાઈઓ સાથે વ્યવહાર કરે છે. કલમ ૬૯ સ્ટેમ્પોના વેચાણ અંગે નિયમો બનાવવાની સત્તા સાથે વ્યવહાર કરે છે. કલમ ૭૦ રાજ્યને સામાન્ય રીતે ૧૯૫૮ ના અધિનિયમના હેતુને પૂર્ણ કરવા માટે નિયમો બનાવવાની સત્તા આપે છે. કલમ ૭૧ પૂરી પાડે છે કે તમામ નિયમો સત્તાવાર ગેઝેટમાં પ્રકાશિત કરવાના

રહેશે અને કલમ ૭૨ રાજ્ય સરકારને તેમાં દર્શાવેલ ચોક્કસ સત્તાઓ સોંપવાની સત્તા આપે છે. આ જોગવાઈઓ ૧૮૯૯ ના અધિનિયમ હેઠળની કલમ ૭૪ થી ૭૬એ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને સમાન અને સરખી છે. ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની સદર જોગવાઈઓ એટલે કે કલમ ૬૯ થી ૭૨ નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવી છે:–

"૬૯. સ્ટેમ્પોના વેચાણ અંગે નિયમો બનાવવાની સત્તા. રાજ્ય સરકાર,– નિયંત્રિત કરવા માટે નિયમો બનાવી શકે છે,

(એ) સ્ટેમ્પો અને સ્ટેમ્પ કરેલા કાગળોનો પુરવઠો અને વેચાણ,

(બી) જે વ્યક્તિઓ દ્વારા જ આવું વેચાણ કરવામાં આવશે, અને

(સી) આવી વ્યક્તિઓની ફરજો અને મહેનતાણું:

[પરંતુ આવા નિયમો દસ નયા પૈસા અથવા પાંચ નયા પૈસાના ચોંટાડવાના સ્ટેમ્પોના વેચાણને મર્યાદિત કરશે નહીં.]

૭૦. સામાન્ય રીતે અધિનિયમના હેતુને પૂર્ણ કરવા નિયમ બનાવવાની સત્તા– રાજ્ય સરકાર સામાન્ય રીતે આ અધિનિયમના હેતુઓને પૂર્ણ કરવા માટે નિયમો બનાવી શકે છે, અને આવા નિયમો દ્વારા દંડ નિર્ધારિત કરી શકે છે, જે તેના ભંગ બદલ કોઈપણ કિસ્સામાં પાંચસો રૂપિયાથી વધુ ન હોવો જોઈએ.

૭૧. નિયમોનું પ્રકાશન.–(૧) આ અધિનિયમ હેઠળ બનાવેલા તમામ નિયમો સત્તાવાર ગેઝેટમાં પ્રકાશિત કરવામાં આવશે.

(૨) આ કલમ દ્વારા જરૂરિયાત મુજબ પ્રકાશિત તમામ નિયમો, આવા પ્રકાશન પર, આ અધિનિયમ દ્વારા ઘડવામાં આવ્યા હોય તેવી અસર ધરાવશે.

૭૨. ચોક્કસ સત્તાઓની સોંપણી. – રાજ્ય સરકાર સત્તાવાર ગેઝેટમાં નોટિફિકેશન દ્વારા સોંપી શકે છે– (એ) કલમ ૨ (એફ), ૩૩ (૩) (બી), ૬૪, ૬૯ અને ૭૫ દ્વારા તેને આપવામાં આવેલી તમામ અથવા કોઈપણ સત્તાઓ ચીફ કંટ્રોલિંગ રેવેન્યુ ઓથોરિટીને; અને (બી) કલમ ૪૪, ૫૩ (૧) અને ૬૪ (૨) દ્વારા ચીફ કંટ્રોલિંગ રેવેન્યુ ઓથોરિટીને આપવામાં આવેલી તમામ અથવા કોઈપણ સત્તાઓ નોટિફિકેશનમાં નિર્દિષ્ટ કરી શકાય તેવા તાબેદાર રેવેન્યુ ઓથોરિટીને."

ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા ઘડવામાં આવેલા નિયમો

૨૮ ગુજરાત સરકારે ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦, ૧૮, ૩૭, ૪૯, ૫૫ અને ૭૫ અને ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦, ૧૮, ૩૬, ૪૭ અને ૭૦ હેઠળ તેને આપેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને ગુજરાત સ્ટેમ્પ નિયમો, ૧૯૭૮ ઘડી કાઢ્યા.

૨૯ વધુમાં, ગુજરાત સરકારે કોર્ટ ફીઝ એક્ટ, ૧૮૭૦ ની કલમ ૩૪, બોમ્બે કોર્ટ ફીઝ એક્ટ, ૧૯૫૯ ની કલમ ૪૫, ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૭૪ અને ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૬૯ અને ૭૦ દ્વારા આપેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને સ્ટેમ્પોના પુરવઠા અને વેચાણને નિયંત્રિત કરવા માટે તેમજ જેમના દ્વારા આવું વેચાણ કરવામાં આવનાર હતું તેવા વ્યક્તિઓ નક્કી કરવા અને આવી વ્યક્તિઓની ફરજો અને મહેનતાણું નિર્ધારિત કરવા માટે ગુજરાત સ્ટેમ્પ પુરવઠા અને વેચાણ નિયમો, ૧૯૮૭ બનાવ્યા.

૩૦ વધુમાં ૨૦૧૪ માં, ગુજરાત સરકારે, ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦ સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૨(કે)(૪)(૧૦) દ્વારા આપેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને ઈ–સ્ટેમ્પ્સ સર્ટિફિકેટ જારી કરીને ઈ–સ્ટેમ્પિંગ મારફતે સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની ચુકવણી માટેની જોગવાઈ કરતા નિયમો બનાવ્યા જેને ગુજરાત સ્ટેમ્પ (ઈ–સ્ટેમ્પિંગ દ્વારા ડ્યુટીની ચુકવણી) નિયમો, ૨૦૧૪ (જેને હવે પછી "૨૦૧૪ ના નિયમો" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આ નિયમોને કોઈપણ પક્ષકાર દ્વારા અથવા આ અરજીઓ મારફતે પણ ક્યારેય પડકારવામાં આવ્યા ન હતા. એકમાત્ર પડકાર ભૌતિક સ્વરૂપમાં ગેર–ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સને નાબૂદ કરવા સામે છે.

૩૧ ૨૦૧૪ ના નિયમોએ ઈ–સ્ટેમ્પિંગ મારફતે ડ્યુટીની ચુકવણી માટેની સંપૂર્ણ પદ્ધતિ, સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સીની સ્થાપના તેમજ અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરોની નિમણૂક નક્કી કરી છે. સંક્ષિપ્તમાં, ૨૦૧૪ ના નિયમોની યોજના અને

તેના હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલી પદ્ધતિ નીચે મુજબ વિગતવાર જણાવવામાં આવી છે.

૩૧.૧ ૨૦૧૪ ના નિયમોના ભાગ–૧ માં નિયમ ૧ અને ૨ નો સમાવેશ થાય છે. નિયમ ૧ નિયમોને નામો આપે છે અને તે તેમના પ્રકાશનની તારીખથી અમલમાં આવશે; નિયમ ૨ વ્યાખ્યાઓ આપે છે.

૩૧.૨ ૨૦૧૪ ના નિયમોનો ભાગ–૨ સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સીનો સંદર્ભ આપે છે જેમાં નિયમ ૩ થી ૮ નો સમાવેશ થાય છે. નિયમ ૩ સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સી તરીકે નિમણૂક માટેની પાત્રતા આપે છે; નિયમ ૪ સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સીની નિમણૂક માટેની જોગવાઈ કરે છે; નિયમ ૫ નિમણૂકની મુદત માટેની જોગવાઈ કરે છે; નિયમ ૬ સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સી દ્વારા નિષ્પાદિત કરવાના કરાર અને અંડરટેકિંગ અને ક્ષતિપૂર્તિ બોન્ડ માટેની જોગવાઈ કરે છે; નિયમ ૭ સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સીની નિમણૂકની સમાપ્તિ માટેની જોગવાઈ કરે છે અને નિયમ ૮ સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સીની નિમણૂકના નવીકરણ માટેની જોગવાઈ કરે છે.

૩૧.૩ ૨૦૧૪ ના નિયમોનો ભાગ–૩ નિયમ ૯, ૧૦ અને ૧૧ નો સમાવેશ કરે છે જે સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સીની ફરજો, સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સીને મળવાપાત્ર કમિશન અને ડિસ્કાઉન્ટ, સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ

એજન્સીઓ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાના સોફ્ટવેરના વિશિષ્ટતાઓ સાથે વ્યવહાર કરે છે.

૩૧.૪ તે જ રીતે ૨૦૧૪ ના નિયમોનો ભાગ ૪ નિયમ ૧૨ થી ૧૮ નો સમાવેશ કરે છે જે અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરોની નિમણૂક અને પાત્રતા સાથે વ્યવહાર કરે છે. નિયમ ૧૪ જોગવાઈ કરે છે કે સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સીઓ પણ સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની ચુકવણી એકત્રિત કરવા માટે હકદાર રહેશે; નિયમ ૧૫ મંજૂર કરાયેલ મધ્યસ્થીઓ એટલે કે અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરો દ્વારા જાળવવામાં આવતા માળખાકીય સુવિધાઓ માટેની જોગવાઈ કરે છે; નિયમ ૧૬ મંજૂર કરાયેલ મધ્યસ્થીઓ દ્વારા વહન કરવાના માળખાકીય સુવિધાના ખર્ચ માટેની જોગવાઈ કરે છે; નિયમ ૧૭ જોગવાઈ કરે છે કે રાજ્ય સંબંધિત સરકારી વિભાગોની કચેરી માટે જરૂરી હાર્ડવેર અને માળખાકીય સુવિધાઓ પૂરી પાડશે અને નિયમ ૧૮ અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરોની એજન્સીની સમાપ્તિ માટેની જોગવાઈ કરે છે. ૨૦૧૪ ના નિયમોના ભાગ ૫ માં નિયમ ૧૯ નો સમાવેશ થાય છે જે સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સીને ડિસ્કાઉન્ટ સમાયોજિત કર્યા પછી બીજા કામકાજના દિવસે સરકારી ખાતામાં સ્ટેમ્પ ડ્યુટી જમા કરાવવાની આવશ્યકતા પૂરી પાડે છે. ૨૦૧૪ ના નિયમોનો ભાગ ૬ નિયમ ૨૦ થી ૩૪ નો સમાવેશ કરે છે જે ઈ–સ્ટેમ્પ સર્ટિફિકેટ જારી કરવાની પ્રક્રિયા સાથે વ્યવહાર કરે છે. ૨૦૧૪ ના નિયમોનો ભાગ–૭ નિયમ ૩૫ અને ૩૬ નો સમાવેશ કરે છે જે ઈ–સ્ટેમ્પ્સના રદ્દીકરણ અને રિફંડ સાથે વ્યવહાર કરે છે. ૨૦૧૪ ના નિયમોનો ભાગ–૮

નિયમ ૩૭ થી ૪૧ નો સમાવેશ કરે છે જે સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સી અને મંજૂર કરાયેલ મધ્યસ્થીઓની શાખાઓ અને કચેરીના સરકારી અધિકારીઓ દ્વારા સિસ્ટમના પ્રદર્શનની તપાસ, ઓડિટ અને મૂલ્યાંકન માટેની જોગવાઈ કરે છે. ૨૦૧૪ ના નિયમોનો ભાગ–૯ નિયમ ૪૨ થી ૪૬ નો સમાવેશ કરે છે જે સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સી અને અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરો દ્વારા કરવામાં આવતી ક્ષતિઓ અને ઉલ્લંઘનો માટેના દંડ સાથે વ્યવહાર કરે છે. ૨૦૧૪ ના નિયમોનો ભાગ–૧૦ નિયમ ૪૭ અને ૪૮ નો સમાવેશ કરે છે જે મધ્યસ્થતા ગોઠવણ માટેની જોગવાઈ કરે છે. નિયમ ૪૯ થી ૫૩ નો સમાવેશ કરતો ભાગ–૧૧ જાહેર વ્યાજબી નિવારણ પ્રણાલી માટેની જોગવાઈ કરે છે. ૨૦૧૪ ના નિયમોનો ભાગ–૧૨ નિયમ ૫૪ નો સમાવેશ કરે છે જે મેનેજમેન્ટ ઈન્ફોર્મેશન સિસ્ટમ અને ડિસિઝન સપોર્ટ સિસ્ટમ સાથે વ્યવહાર કરે છે. નિયમ ૫૫ નો સમાવેશ કરતો ભાગ–૧૩ તિજોરી વિભાગની ભૂમિકા માટેની જોગવાઈ કરે છે. નિયમ ૫૬ અને ૫૭ નો સમાવેશ કરતો ભાગ ૧૪ સત્તાઓની સોંપણી અને બચત અને રદ્દીકરણ અંગેની જોગવાઈ કરે છે. ૨૦૧૪ ના નિયમોમાં વિવિધ કરારોના પરિશષ્ટિઓ અને ફોર્મેટ્સ અને અન્ય સંબંધિત માહિતી પણ સમાવિષ્ટ છે.

૩૨ ગુજરાત સરકારે ઈ–પેમેન્ટ સાધન મારફતે સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની ચુકવણી પૂરી પાડવા માટે ૨૦૧૭ માં પણ નિયમો ઘડ્યા છે જેને "ધી ગુજરાત સ્ટેટ ઈ–પેમેન્ટ ઓફ સ્ટેમ્પ ડ્યુટી રૂલ્સ, ૨૦૧૭" (જેને હવે પછી "૨૦૧૭ ના નિયમો" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) તરીકે શીર્ષક આપવામાં આવ્યું છે.

૩૩ વધુમાં, તારીખ ૨૩.૮.૨૦૧૯ ના ગેઝેટ નોટિફિકેશન મારફતે, ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦, ૬૯ અને ૭૦ સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૨(કે)(૪) દ્વારા આપેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને ૨૦૧૪ ના નિયમોમાં વિહરમાન નિયમ ૧૩ ને બદલવામાં આવ્યો હતો. એ.સી.સી. તરીકે નિમણૂક માટે નિયમ ૧૩ નીચે મુજબ વંચાય છે:

"નિયમ ૧૩. એ.સી.સી. તરીકે નિમણૂક માટેની પાત્રતા– (i) નિયમ ૧૨ હેઠળ નિમણૂક સત્તાધિકારીની પૂર્વ મંજૂરીને આધીન રહીને કોઈપણ શેડ્યુલ્ડ બેંક, નાણાકીય સંસ્થા અથવા કેન્દ્ર કે રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિયંત્રિત સાહસ, પોસ્ટ ઓફિસ, પરવાના ધરાવતા સ્ટેમ્પ વેન્ડર, ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટ, કંપની સેક્રેટરી, બંદર પરના સી એન્ડ એફ એજન્ટ્સ, કોમન સર્વિસ સેન્ટર {ઈ–ગવર્નન્સ પ્લાન (એનઈજીપી) હેઠળ કાર્યરત}, આરબીઆઈ રજિસ્ટર્ડ નોન બેંકિંગ ફાઈનાન્શિયલ કંપની (એનબીએફસી) અને પરવાના ધરાવતા નોટરી.

(ii) સરકાર સાથે પૂર્વ પરામર્શ કરીને નિયમ ૧૨ હેઠળ નિમણૂક સત્તાધિકારીની પૂર્વ મંજૂરીને આધીન રહીને કોઈપણ વ્યક્તિ/એજન્સી એ.સી.સી. તરીકે નિમણૂક માટે પાત્ર હોઈ શકે છે."

૩૪ વધુમાં, નોટિફિકેશન તારીખ ૭.૯.૨૦૧૯ થી, ગુજરાત સરકારે, ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૨(કે) અને ૧૦ સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૬૯

અને ૭૦ અને ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦ સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૭૪ હેઠળ આપેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને ૧૯૮૭ ના નિયમોમાં નિયમ ૮એ ઉમેર્યો, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૮એ. આ નિયમોમાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, પરવાના ધરાવતા વેન્ડરે ૧ લી ઓક્ટોબર, ૨૦૧૯ થી અને તે તારીખથી જનતાને સ્ટેમ્પ પેપર પર ઉપસાવેલા અથવા કોતરેલા સ્ટેમ્પો (ભૌતિક ગેર-ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સ) વેચવાના રહેશે નહીં."

૩૫ ઉપર જણાવેલ ઉપરાંત, રાજ્ય સરકારે તારીખ ૦૯.૦૯.૨૦૧૯ અને ૧૬.૦૯.૨૦૧૯ ના અન્ય બે પરિપત્રો જારી કર્યા. આ બે પરિપત્રો ૨૩.૦૮.૨૦૧૯ અને ૦૭.૦૯.૨૦૧૯ ના ઉપરના બે નોટિફિકેશનો સાથે સંબંધિત છે. સંક્ષિપ્તમાં, પરિપત્ર તારીખ ૦૯.૦૯.૨૦૧૯ મારફતે જે કરવામાં આવ્યું છે તે તારીખ ૨૩.૦૮.૨૦૧૯ ના નોટિફિકેશનના અનુસંધાનમાં ચોક્કસ માર્ગદર્શિકા બનાવવાનું છે જેના દ્વારા નિયમ ૧૩ ઉમેરવામાં આવ્યો હતો. વધુમાં, પરિપત્ર તારીખ ૧૬.૦૯.૨૦૧૯ મારફતે, જે મેનેજર, સ્ટોક હોલ્ડિંગ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડને સંબોધવામાં આવ્યો હતો તેમાં તારીખ ૦૭.૦૯.૨૦૧૯ ના નોટિફિકેશન ધ્યાને લેતાં ગેર-ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપરોના વેચાણને બંધ કરવાના કારણે ઊભી થયેલી મુશ્કેલીઓને નિવારવા માટે હાથ ધરવાની પ્રક્રિયા પૂરી પાડવામાં આવી હતી.

૩૬ આ તારીખ ૨૩.૦૮.૨૦૧૯, ૦૭.૦૯.૨૦૧૯, ૦૯.૦૯.૨૦૧૯ અને ૧૬.૦૯.૨૦૧૯ ના નોટિફિકેશનો જ છે જે આ અરજીઓમાં પડકાર હેઠળ છે.

૩૭ રાજ્યએ માત્ર સામા સોગંદનામા દ્વારા જ નહીં પરંતુ વધુ સોગંદનામા પણ દાખલ કરીને તેનો પ્રતિભાવ રજૂ કર્યો છે. અરજદારોએ પણ જવાબો દાખલ કર્યા છે. અમે રેકોર્ડ પરની રજૂઆતો તેમજ પક્ષકારોના વિદ્વત્ વકીલશ્રીઓ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી લેખિત દલીલોનું અવલોકન કર્યું છે.

અરજદારો વતી કરવામાં આવેલી દલીલો

૩૮ રીટ પિટિશન નં. ૧૬૨૨૧ / ૨૦૧૯ અને ૧૬૩૭૦ / ૨૦૧૯ માં અરજદારોના વિદ્વત્ વકીલશ્રી બી. એમ. માંગુકિયા દ્વારા તેમની લેખિત ટૂંકી નોંધમાં રજૂ કર્યા મુજબની દલીલો નીચે મુજબ છે:

૩૮.૧ આ નામદાર અદાલતની વિચારણા માટે ઊભો થતો મુદ્દો સંકુચિત દ્રષ્ટિકોણમાં છે એટલે કે, શું સરકાર ગૌણ વિધાન ની તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને છાપેલા અથવા ઉપસાવેલા સ્ટેમ્પ પેપર (ભૌતિક સ્ટેમ્પ પેપર) ના વેચાણ પર પ્રતિબંધ મૂકવા માટે સક્ષમ અને/અથવા સશક્ત છે.

૩૮.૨ ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૨કે અને ૧૦ સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૬૯ અને કલમ ૭૦ અને ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦ સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૭૪ દ્વારા આપેલી સત્તાઓના કથિત ઉપયોગમાં સદર સુધારો લાવવામાં આવ્યો છે. ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૨કે છાપેલા

સ્ટેમ્પને વ્યાખ્યાયિત કરે છે જેમાં યોગ્ય અંકિત અધિકારી દ્વારા ચોંટાડવામાં આવેલા અથવા છાપવામાં આવેલા લેબલ અથવા સ્ટેમ્પ પેપર પર ઉપસાવેલા અથવા કોતરેલા સ્ટેમ્પ અથવા ફ્રેન્કિંગ મશીનો દ્વારા છાપ અથવા ઈ–સ્ટેમ્પિંગ સિસ્ટમ અથવા અન્ય કોઈ સિસ્ટમ હેઠળ જારી કરાયેલ પહોંચ ચલણ અથવા સર્ટિફિકેટનો સમાવેશ થાય છે. કલમ ૧૦ સ્ટેમ્પના નિયમનની સત્તા આપે છે. ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૬૯ સ્ટેમ્પના વેચાણના સંદર્ભમાં નિયમ બનાવવાની સત્તા પૂરી પાડે છે. ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૭૦ નિયમ બનાવવાની અવશેષ સત્તાઓ પૂરી પાડે છે, જેથી સરકાર ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની જોગવાઈનો અમલ કરવા માટે સક્ષમ બની શકે.

૩૮.૩ રાજ્યને આપેલી સત્તા જે રાજ્યને સ્ટેમ્પના વેચાણ અને પુરવઠાને નિયંત્રિત કરવા માટે નિયમો ઘડવાની મંજૂરી આપે છે, તેને સ્વીકાર્યા વિના દલીલ ખાતર કે નિયંત્રિત કરવાની સત્તા પ્રતિબંધિત કરવાની સત્તા પણ પૂરી પાડે છે, આવી સત્તાઓ ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકવાના હેતુ માટે વાપરી શકાય છે તેથી, આવી સત્તાઓ પૂરક બનાવવા માટે વાપરી શકાય છે, તેને બદલવા માટે નહીં.

૩૮.૪ નિયમો ઘડવા માટે સરકારની ક્ષમતા નક્કી કરવા માટે, નામદાર અદાલતને તપાસ કરવા માટે વિનંતી કરવામાં આવી શકે છે કે –

[૧] શું સકારાત્મક સત્તા આપવામાં આવી છે?

[૨] શું ૧૯૮૭ ના નિયમોનો નિયમ ૮એ પૂરક તરીકે વૈધાનિક જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકના હેતુ માટે સામાન્ય સત્તાના કથિત ઉપયોગમાં ઘડવામાં આવ્યો છે?

[૩] શું ક્ષતિગ્રસ્ત નોટિફિકેશન મૂળ કાયદાની જોગવાઈની બહાર છે અને તેથી, બદલવાના સ્વરૂપમાં છે?

[૪] શું નિયંત્રિત કરવાની સત્તામાં પ્રતિબંધિત કરવાની સત્તાનો સમાવેશ થાય છે?

૩૮.૫ ક્ષતિગ્રસ્ત નોટિફિકેશનમાં દર્શાવ્યા મુજબની તમામ વૈધાનિક જોગવાઈઓને બાજુ બાજુમાં રાખીને, તે સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ છે કે ભૌતિક સ્ટેમ્પોના વેચાણ પર પ્રતિબંધ મૂકવા માટે રાજ્ય સરકારને કોઈ સકારાત્મક સત્તા આપવામાં આવી નથી.

૩૮.૬ તે પણ સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ છે કે ૧૯૮૭ ના નિયમોમાં નિયમ ૮એ ઉમેરીને રાજ્ય સરકાર દ્વારા સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, સરકારે કાયદાની જોગવાઈ અને તેના હેઠળ બનાવેલા નિયમોના અમલીકરણ માટે કોઈ પૂરક સત્તા પૂરી પાડી નથી. તેનાથી વિપરીત, વાસ્તવિક પરિસ્થિતિ અલગ છે.

૩૮.૭ ૧૯૮૭ ના નિયમોનો નિયમ ૮એ મૂળ કાયદાની જોગવાઈઓની બહાર જાય છે, જો કે સ્ટેમ્પ પેપર દ્વારા ડ્યુટીની ચુકવણીના સંબંધમાં વ્યાખ્યા અને નિયમનકારી સત્તામાં કોઈ ફેરફાર થયો નથી. નિયમોના નિયમ ૮એ

ઉમેરીને, સરકારે વિવિધ વ્યાખ્યાઓ અને કલમ ૨એચ, ૨કે અને અધિનિયમના ૧૦ અને ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૨ ના ખંડ ૧૧ અને ૧૨ હેઠળ વિચારાયેલી સત્તાઓમાં સુધારો કર્યો છે.

૩૮.૮ ૧૯૮૭ ના નિયમોનો નિયમ ૮એ ઉમેરીને, કલમ ૨એચ ચોંટાડવાનો શબ્દ દૂર કરીને સુધારેલ છે, જ્યારે કલમ ૨કે (૧) યોગ્ય અંકિત અધિકારી દ્વારા ચોંટાડવામાં આવેલ કે છાપવામાં આવેલ લેબલ (૨) સ્ટેમ્પ પેપર પર ઉપસાવેલ અથવા કોતરવામાં આવેલ સ્ટેમ્પ રદ કરીને સુધારેલ છે.

૩૮.૯ તેથી, રાજ્ય સરકાર દ્વારા ગૌણ કાયદાકીય સત્તાના ઉપયોગ દ્વારા, વાસ્તવમાં રાજ્ય સરકારે ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૨એચ અને ૨કે માં સુધારો કરીને પૂર્ણ કાયદાકીય સત્તા નો ઉપયોગ કર્યો છે. ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમમાં પણ સમાન અસર આપવામાં આવી છે કારણ કે બંને અધિનિયમોની જોગવાઈઓ સમાન બાબત માં છે. તેથી, ૧૯૮૭ ના નિયમોના નિયમ ૮એ ના કારણે, રાજ્ય સરકારે માત્ર રાજ્ય અધિનિયમમાં જ સુધારો કર્યો નથી પરંતુ સેન્ટ્રલ એક્ટમાં પણ સુધારો કર્યો છે. રાજ્યને ભારતના બંધારણની ૭ મી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ અને/અથવા સૂચિ ૨ માં સૂચિબદ્ધ વિષયમાં કાયદો ઘડવાની સત્તા નથી. તેથી, નિયમોનો નિયમ ૮એ અતિ–અધિકાર છે કારણ કે તે કાયદામાં સુધારો કરે છે. રાજ્યએ ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૨એચ વાંચતી વખતે કેસસ ઓમિસસ ઊભો કર્યો છે.

૩૮.૧૦ એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે રાજ્યએ ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓને પૂરક બનાવવા માટે સત્તાનો ઉપયોગ કર્યો નથી. તે બદલવા નું જ શુદ્ધ કાર્ય છે જેના પરિણામે કાયદામાં સુધારો થયો છે.

૩૯ રીટ પિટિશન નં. ૧૬૫૪૫ / ૨૦૧૯ અને ૨૦૨૯૭ / ૨૦૧૯ ના અરજદારોના વિદ્વત્ વકીલશ્રી ધવલ વ્યાસે ચાર પાસાઓ પર રજૂઆતો કરી છે, જે નીચે મુજબ છે:

[એ] પ્રતિબંધ ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ હેઠળ સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની ચુકવણી માટે ગતિરોધ ઊભો કરશે

[બી] રાજ્ય વિધાનમંડળે તેની સત્તા મર્યાદા વટાવી છે અને ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ અને ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ હેઠળ નિયમ બનાવવાની સત્તાની બહાર કામ કર્યું છે

[સી] ગુજરાત સ્ટેમ્પ પુરવઠા અને વેચાણ (સુધારા) નિયમો ૨૦૧૯ અતિ–અધિકાર છે અને ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ અને ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની જોગવાઈઓથી વિપરીત છે

[ડી] પરવાના ધરાવતા વૈધાનિક વેન્ડરોની વૈધાનિક યોજનાને કરાર દ્વારા બદલવામાં આવી છે

[ઈ] વૈધાનિક ડિસ્કાઉન્ટ કરાર આધારિત કમિશન દ્વારા બદલાઈ જાય છે.

૪૦ [એ] પર તેમની રજૂઆતો વિસ્તૃત કરતી વખતે, શ્રી વ્યાસે નીચે મુજબ રજૂઆત કરી:

૪૦.૧ ભારતના બંધારણની કલમ ૨૪૬, અન્ય બાબતોની સાથે, સંસદને સાતમી અનુસૂચિમાં યાદી ૧ (કેન્દ્રીય યાદી તરીકે ઓળખાયેલ) માં ગણાવેલી કોઈપણ બાબતોના સંબંધમાં કાયદા બનાવવાની વિશિષ્ટ સત્તા પ્રદાન કરે છે. અનુસૂચિ ૭, યાદી ૧ ની નોંધ ૯૧ નીચે મુજબ વંચાય છે:

> "૯૧. વિનિમય પત્રો , ચેક, પ્રોમિસરી નોટ્સ, બિલ્સ ઓફ લેડિંગ, લેટર્સ ઓફ ક્રેડિટ, વીમા પોલિસીઓ, શેરની ફેરબદલી, ડિબેન્ચર્સ, પ્રોક્સી અને રસીદોના સંબંધમાં સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરો."

૪૦.૨ બંધારણની કલમ ૨૪૬ અન્ય બાબતોની સાથે સાતમી અનુસૂચિની યાદી ૧ માં સંદર્ભિત કોઈપણ બાબતોના સંબંધમાં કાયદા ઘડવાની સંસદની સત્તા પૂરી પાડે છે. 'ના સંબંધમાં' શબ્દ એ વિસ્તરણનો શબ્દ છે અને તેનો ઉપયોગ વ્યાપક અર્થમાં થાય છે, અને તેનો અર્થ વિશાળ છે. સાતમી અનુસૂચિ એ ક્ષેત્રોનો સંદર્ભ આપે છે જેમાં વિધાનમંડળ કાયદો ઘડી શકે છે અને આવા ક્ષેત્રોને વ્યાપક અને વ્યાપક અર્થઘટન આપવું જોઈએ જેથી આકસ્મિક, પ્રાસંગિક અને સહાયક બાબતોનો સમાવેશ કરી શકાય.

૪૦.૩ કાયદો બનાવવાની પ્રાથમિક ફરજ સંસદ દ્વારા જ બજાવવામાં આવી છે પરંતુ સ્ટેમ્પ ડ્યુટી કયા સંજોગોમાં એકત્રિત કરવામાં આવશે તે નક્કી

કરવા માટે સત્તા સોંપણી નો આશરો લેવામાં આવ્યો છે. ઇન્ડિયન સ્ટેમ્પ એક્ટ, ૧૮૯૯ ની કલમ ૭૪ અને ૭૫, અન્ય બાબતોની સાથે, સ્ટેમ્પવાળા પેપર્સ પર સ્ટેમ્પના પુરવઠા અને વેચાણ સંબંધિત નિયમો બનાવવાની સત્તા રાજ્ય વિધાનમંડળને સોંપે છે.

૪૦.૪ ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૭૬ આ અધિનિયમની અનુસૂચિ ૨ ની કૉલમ ૩ માં દર્શાવેલા કાયદાઓને રદ કરે છે. પ્રસ્તુત રદ્દીકરણ નીચે મુજબ વંચાય છે:

અનુસૂચિ–૨

રદ કરવામાં આવેલા કાયદાઓ

(કલમ ૭૬ જુઓ)

વર્ષ	**નં.**	**કાયદાઓ**	**રદ્દીકરણનો વ્યાપ**

૧૮૯૯	૧૧	ધ ઈન્ડિયન સ્ટેમ્પ એક્ટ, ૧૮૯૯, બોમ્બેના પુનર્ગઠન પૂર્વના રાજ્યને તેની અરજીમાં, ટ્રાન્સફર કરાયેલા પ્રદેશોને બાદ કરતાં અને વિદર્ભ ક્ષેત્ર અને બોમ્બે રાજ્યના કચ્છ વિસ્તારને બાદ કરતાં.	ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૯૧ માં નિર્દિષ્ટ દસ્તાવેજોને સંબંધિત છે તે સિવાયનું તમામ.
૧૮૯૯	૧૧	ધ ઈન્ડિયન સ્ટેમ્પ એક્ટ, ૧૮૯૯ જેમ બોમ્બે રાજ્યના સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારને લાગુ કરવામાં આવ્યો છે	ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૯૧ માં નિર્દિષ્ટ દસ્તાવેજોને સંબંધિત છે તે સિવાયનું તમામ.

૪૦.૫ બે કાયદાઓ એટલે કે કેન્દ્રીય કાયદો અને રાજ્ય કાયદો, વિવિધ લેખો માટે ચૂકવવાપાત્ર સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના સંદર્ભમાં કાયદાઓનું સંચાલન કરે છે અને તેમાં કોઈ ઓવરલેપ (અતિવ્યાપ્તિ) નથી.

૪૦.૬ ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૭૫ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને રાજ્ય વિધાનમંડળે ધ ગુજરાત સ્ટેમ્પ રૂલ્સ, ૧૯૭૮ ઘડી કાઢ્યા છે અને ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૭૪ હેઠળ સોંપાયેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ ધ ગુજરાત સ્ટેમ્પ્સ સપ્લાય એન્ડ સેલ્સ રૂલ્સ, ૧૯૮૯ ઘડીને કર્યો છે. સ્વીકાર્યપણે, ઉપરોક્ત બે નિયમોમાંથી એક પણ નિયમ ઈ–સ્ટેમ્પિંગ મારફતે ડ્યુટીની ચુકવણીને અધિકૃત કરતો નથી, જે ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ હેઠળ ધ ગુજરાત સ્ટેમ્પ (ઈ–સ્ટેમ્પિંગ મારફતે ડ્યુટીની ચુકવણી) નિયમો, ૨૦૧૪ તરીકે ઘડાયેલા નિયમોના અલગ સમૂહ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલ છે.

૪૦.૭ ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ કે ગુજરાત સ્ટેમ્પ નિયમો, ૧૯૭૮ કે ગુજરાત સ્ટેમ્પ્સ સપ્લાય એન્ડ સેલ્સ રૂલ્સ, ૧૯૮૭ (૧) ભૌતિક સ્ટેમ્પો, (૨) ચોંટાડવાના સ્ટેમ્પો અથવા ન્યાયિક સ્ટેમ્પો સિવાય ઈ–સ્ટેમ્પિંગ અથવા અન્ય કોઈ પદ્ધતિ મારફતે સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની ચુકવણી માટે જોગવાઈ કરતા નથી, જ્યારે ઈ–સ્ટેમ્પિંગ નિયમો, ૨૦૧૪ ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ હેઠળ સંચાલિત દસ્તાવેજો માટે ઈ–સ્ટેમ્પિંગ મારફતે ડ્યુટીની ચુકવણીને અધિકૃત કરતા નથી.

૪૦.૮ સુધારેલા નિયમ ૮એ ની અસરથી રાજ્ય વિધાનમંડળે ભૌતિક સ્ટેમ્પ મારફતે સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની ચુકવણી પર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ મૂક્યો છે. ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ માંથી સોંપાયેલી સત્તાઓ હેઠળ ઘડવામાં આવેલા

ઈ–સ્ટેમ્પિંગ નિયમોની ગેરહાજરીમાં; અને નિયમો, ૧૯૭૮ અને ૧૯૮૭ ઈ–સ્ટેમ્પિંગ મારફતે સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની ચુકવણીનું સંચાલન કરતા ન હોવાથી, વિધાનમંડળે ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ હેઠળ ડ્યુટીને પાત્ર હોય તેવા લેખો પર સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની ચુકવણી માટે ગતિરોધ ઊભો કર્યો છે.

૪૧ શ્રી વ્યાસની બીજી રજૂઆત [બી] ઓછાવત્તા અંશે તે જ છે જે શ્રી માંગુકિયા દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી છે, તેથી તેને અલગથી નોંધવામાં આવતી નથી.

૪૨ ત્રીજી રજૂઆત [સી] પર આવતાં શ્રી વ્યાસે શ્રી માંગુકિયા દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતો ઉપરાંત નીચે મુજબ રજૂઆત કરી:

૪૨.૧ વધુમાં, ૧૯૮૭ ના નિયમોના નિયમ ૩ અને ૬ નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે:

નિયમ ૩ આ નિયમોના હેતુઓ માટે સ્ટેમ્પોને વિભાજિત કરવામાં આવે છે.– છાપેલા સ્ટેમ્પો, જેમાં સમાવિષ્ટ છે–

(એ) યોગ્ય અંકિત અધિકારી દ્વારા ચોંટાડવામાં આવેલા અને છાપવામાં આવેલા લેબલો

(બી) સ્ટેમ્પ પેપર પર ઉપસાવેલા અને કોતરેલા સ્ટેમ્પો

ચોંટાડવાના સ્ટેમ્પો–

વર્ગ (૧) (એ) ના સ્ટેમ્પો સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ સ્ટેમ્પ્સ, અમદાવાદની કચેરી ખાતેથી અને રાજ્યના તમામ ડિસ્ટ્રિક્ટ ટ્રેઝરી ઓફિસર અને સબ–ટ્રેઝરી ઓફિસર ખાતેથી મેળવી શકાશે અને આવા લેબલો ગુજરાત સ્ટેમ્પ નિયમો, ૧૯૭૮ ના નિયમ ૯ થી ૧૨ માં દર્શાવ્યા મુજબ ચોંટાડવાના અને છાપવાના રહેશે.

વર્ગ (૧) (બી) અને વર્ગ (૨) ના સ્ટેમ્પો હવે પછી નિર્દિષ્ટ કરેલી પદ્ધતિ મુજબ વેન્ડરો દ્વારા જનતાને વેચવામાં આવશે.

નિયમ ૬ (૧) કલેક્ટર અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા આ અર્થે સશક્ત કરાયેલ અન્ય કોઈ અધિકારી, નીચેની જરૂરિયાતો પૂર્ણ કરતી વ્યક્તિઓને એક વર્ષની મુદત માટે પરવાના ધરાવતા સ્ટેમ્પ વેન્ડરો તરીકે નિમણૂક કરી શકશે:–

૨૧ વર્ષથી ઓછી નહીં અને ૪૦ વર્ષથી વધુ વય ન હોવી જોઈએ

માધ્યમિક શાળા અંતિમ પરીક્ષા પાસ કરેલી હોવી જોઈએ:

પરંતુ અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ, સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગ, વિધવા અથવા પરિત્યક્તા સ્ત્રી અને દિવ્યાંગ વ્યક્તિના ઉમેદવારની તરફેણમાં ઉપલી વય મર્યાદામાં પાંચ વર્ષ સુધીની છૂટછાટ આપી શકાશે.

પરવાના ધરાવતા સ્ટેમ્પ વેન્ડર તરીકે નિમણૂક પામેલી વ્યક્તિએ નોકરી મળતાં જ સંબંધિત સત્તામંડળને પોતાનો પરવાનો સરેન્ડર કરવાનો રહેશે.

તેણે સદર હેતુ માટે ઓછામાં ઓછી રૂ. ૮,૦૦૦/- ની ન્યૂનતમ રકમનું રોકાણ કરવું પડશે. પરંતુ જ્યાં નિમણૂક સત્તાધિકારીને સંતોષ થાય, ત્યાં વિધવા અથવા પરિત્યક્તા સ્ત્રી, દિવ્યાંગ અને શિક્ષિત બેરોજગાર વ્યક્તિના કિસ્સામાં રોકાણની સીમા રૂ. ૫,૦૦૦/- સુધી હળવી કરી શકાશે:

[***]

પરંતુ અમદાવાદ શહેરમાં સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ સ્ટેમ્પ્સ, એડિશનલ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ સ્ટેમ્પ્સ અને ડેપ્યુટી સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ સ્ટેમ્પ્સની બનેલી કમિટી વેચાણના સરેરાશ આંકડા અને પ્રશ્ન હેઠળના વિસ્તારની વસ્તીના આધારે દર બે વર્ષે ચોક્કસ વ્યક્તિઓને એક વર્ષની મુદત માટે પરવાના ધરાવતા સ્ટેમ્પ વેન્ડરો તરીકે નક્કી કરશે:

પરંતુ રાજ્યના અન્ય શહેરો અને જિલ્લાઓમાં જિલ્લા કલેક્ટર તેમના દ્વારા નક્કી કરાયેલા અન્ય અધિકારીઓની બનેલી કમિટીની રચના કરશે અને વેચાણના સરેરાશ આંકડા અને પ્રશ્ન હેઠળના વિસ્તારની વસ્તીના આધારે દર બે વર્ષે દરેક સ્થળ કે વિસ્તાર માટે પરવાના ધરાવતા સ્ટેમ્પ વેન્ડરોની

સંખ્યા વિભાજિત કરશે અને ચોક્કસ વ્યક્તિઓને એક વર્ષની મુદત માટે પરવાના ધરાવતા સ્ટેમ્પ વેન્ડરો તરીકે નિમણૂક કરશે.

(૧–એ) કલેક્ટર અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા આ અર્થે સશક્ત કરાયેલ અન્ય કોઈ અધિકારી પરવાના ધરાવતા સ્ટેમ્પ વેન્ડર તરીકે આવી વ્યક્તિને વિધિવત સહી કરેલો અને સિક્કો મારેલો પાસપોર્ટ સાઈઝનો ફોટોગ્રાફ ચોંટાડેલો ઓળખકાર્ડ જારી કરશે. પરવાના ધરાવતા સ્ટેમ્પ વેન્ડરે વેચાણના સ્થળે આ ઓળખકાર્ડ હંમેશા પોતાની સાથે રાખવાનું રહેશે.]

(૨) પેટા–કલમ (૧) હેઠળ આપવામાં આવેલ દરેક પરવાનો પરિશિષ્ટ ૨ માં નાણાકીય વર્ષના અંતે વધુ એક વર્ષની મુદત માટે રિન્યૂ કરી શકાશે:

પરંતુ જ્યારે પરવાના ધરાવતા વેન્ડરે આમાંના કોઈપણ નિયમોનો ભંગ કર્યો હોય અથવા સ્ટેમ્પોનો પૂરતો સ્ટોક જાળવવામાં નિષ્ફળ ગયો હોય અથવા પોતાની પાસે સ્ટોક પડ્યો હોવા છતાં ચોક્કસ પ્રકારના કે ફેસ વેલ્યુના સ્ટેમ્પો વેચવાનો ઈનકાર કર્યો હોય અથવા નિયમ ૧૪ ના પેટા–નિયમ (૩) માં જોગવાઈ કર્યા મુજબ સ્ટોક રજિસ્ટર જમા કરાવવામાં નિષ્ફળ ગયો હોય, તો પરવાનો રિન્યૂ કરવા માટે સક્ષમ સત્તાધિકારી પરવાનો રિન્યૂ કરવાનો ઈનકાર કરી શકશે.

૪૨.૨ આ નિયમો જનતાને નિયમ ૩ ના વર્ગ ૧ (બી) ના સ્ટેમ્પો વેચવા માટે પરવાના ધરાવતા વેન્ડરો તરીકે વ્યક્તિઓની નિમણૂક માટેની વૈધાનિક યોજના પૂરી પાડે છે. નિયમ ૮એ ની અસરથી આ સંપૂર્ણ યોજના નિરર્થક બની જાય છે.

૪૩ શ્રી વ્યાસની ચોથી રજૂઆત [ડી] નીચે મુજબ છે:

૪૩.૧ સ્ટેમ્પોના વેચાણ માટે વૈધાનિક યોજનાને કરાર આધારિત પદ્ધતિ દ્વારા બદલવા માટે કોઈ તર્ક આપમેળ પૂરો પાડવામાં આવ્યો નથી. અધિનિયમ અને તેના હેઠળના નિયમો સ્ટેમ્પો વેચવા માટે અધિકૃત અને અધિનિયમ અને નિયમો હેઠળ વૈધાનિક રીતે નિયંત્રિત પરવાના ધરાવતા વેન્ડરોની નિમણૂક માટેની વૈધાનિક યોજના પૂરી પાડે છે, જેને મૂળ જોગવાઈઓમાં સુધારો કર્યા વિના આવા સુધારા દ્વારા છોડી દેવામાં આવી છે. ભૌતિક સ્ટેમ્પોના વેચાણ પર પ્રતિબંધ મૂકીને અને નિયમો, ૨૦૧૪ હેઠળ ઈ–સ્ટેમ્પિંગ મારફતે તેને બદલીને રાજ્ય અને સીઆરએ વચ્ચે અને ત્યારબાદ સીઆરએ અને એસીસી વચ્ચે બે સ્તરીય કરાર આધારિત સંબંધ દ્વારા સ્થાપિત જોગવાઈઓને અસ્થિર કરશે. એસીસીની વ્યાખ્યા વિસ્તૃત કરવી એ ૧૯૮૭ ના નિયમોના નિયમ ૬ થી વિપરીત છે કારણ કે પાત્રતા અને અન્ય વૈધાનિક નિયમનકારી જોગવાઈઓ નિરર્થક બની જાય છે. આ ફેરબદલી અધિનિયમ હેઠળ માન્ય નથી અને તેથી તે મનસ્વી અને અધિનિયમની જોગવાઈઓથી અતિ–અધિકાર અને અધિનિયમ હેઠળ સોંપાયેલ નિયમ બનાવવાની સત્તાની બહાર છે. કુલ પ્રતિબંધની

પૃષ્ઠભૂમિમાં સુધારેલી વ્યાખ્યા એ કોર્પોરેટ્સને ફેવર કરવાનો પ્રયાસ છે, જેઓ પરવાના ધરાવતા વેન્ડરોના નુકસાને લાભાર્થી બનશે.

૪૩.૨ ભારત સરકાર તરફથી બિન–વૈધાનિક પત્રવ્યવહાર વૈધાનિક નિયમો ઘડવા માટે માન્યતા આપવા કે આધાર બની શકે નહીં.

૪૪ શ્રી વ્યાસની પાંચમી રજૂઆત [ઈ] નીચે મુજબ છે:

૪૪.૧ ૧૯૮૭ ના નિયમોનો નિયમ ૧૨ પરિશિષ્ટ III માં નિર્દિષ્ટ દરો પર પરવાના ધરાવતા વેન્ડરના ડિસ્કાઉન્ટના હકનો અધિકાર પૂરો પાડે છે. પરવાના ધરાવતા સ્ટેમ્પ વેન્ડરને ડિસ્કાઉન્ટના વૈધાનિક હકને સીઆરએ દ્વારા એસીસીને કરાર આધારિત ચુકવણી દ્વારા બદલવામાં આવ્યો છે, જે સદર કંપનીના નિર્દેશકોના ઠરાવ અનુસાર લેખો પર ઘટીને ૧૪.૯૫ પૈસા થઈ ગયો છે. સદર કંપનીના ડિરેક્ટરોના ઠરાવનો ઉલ્લેખ કરવા સિવાય, તેના સમર્થનમાં કોઈ તર્ક પૂરો પાડવામાં આવ્યો નથી, ખાસ કરીને કારણ કે હવે દરેક એસીસી પાસે પ્રિન્ટ જનરેટ કરવા માટે એક સ્થાપના અને માળખાકીય સુવિધાઓ હોવી જરૂરી છે, ભૌતિક સ્ટેમ્પોથી વિપરીત જેમાં વેન્ડરો દ્વારા કોઈ રોકાણની જરૂર ન હતી.

૪૪.૨ નમ્ર રજૂઆતમાં, સુધારો લાવવા માટેનો કથિત પ્રશંસનીય હેતુ મૂળ અધિનિયમ હેઠળ યોગ્ય સત્તાની ગેરહાજરીમાં નિયમોને માન્ય કરશે નહીં, નિયમો, ૧૯૮૭ અને નિયમો, ૨૦૧૪ હેઠળ સુધારો એ સોંપણીની મર્યાદા

વટાવવાનું પરિણામ છે, અને મૂળ અધિનિયમોથી અતિ–અધિકાર અને વિપરીત છે, અને મનસ્વી છે, તેથી તેને રદ કરી શકાય છે.

૪૫ રીટ પિટિશન (પીઆઇએલ) નં. ૧૭૦ / ૨૦૧૯ માં ઉપસ્થિત થયેલા વિદ્વત્ વકીલશ્રી વિશ્વાસ શાહ, સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૬૫૩૯ / ૨૦૧૯ માં ઉપસ્થિત થયેલા વિદ્વત્ વકીલશ્રી અર્પિત કાપડિયાએ મુખ્યત્વે શ્રી માંગુકિયા અને શ્રી વ્યાસની દલીલો અપનાવી છે, જો કે, તેમણે કેટલાક ચુકાદાઓ પર ભરોસો મૂક્યો છે, જેની સાથે અમે ચુકાદાના પછીના ભાગમાં વ્યવહાર કરીશું.

રાજ્ય વતી કરવામાં આવેલી દલીલો

૪૬ અરજદારોના વિદ્વત્ વકીલશ્રીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોના જવાબમાં, વિદ્વત્ સહાયક સરકારી વકીલશ્રી ઐશ્વર્યા ગુપ્તા દ્વારા સહાયિત વિદ્વત્ સરકારી વકીલશ્રી મનીષા લવકુમાર શાહે નીચે મુજબ રજૂઆત કરી:

૪૬.૧ નિયમ ૮એ ઉમેરીને ૧૯૮૭ ના નિયમોમાં સુધારો લાવવામાં રાજ્યએ તેની સત્તાની મર્યાદામાં રહીને કામ કર્યું છે.

૪૬.૨ અરજદારોની રજૂઆતનો સમગ્ર આધાર એ હદે ગેરસમજભર્યો છે કે ૧૯૮૭ ના નિયમોનો નિયમ ૮એ ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૨(કે) માં ઉલ્લેખિત સ્ટેમ્પોની ચાર શ્રેણીઓમાંથી કોઈને પણ દૂર કરતો નથી.

૪૬.૩ અરજદારો દ્વારા આક્ષેપ કરાયા મુજબ કોઈ પ્રતિબંધ નથી કારણ કે ઉપસાવેલા/કોતરેલા સ્ટેમ્પો ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાનું ચાલુ જ છે.

૪૬.૪ કલમ ૨(કે) માં ૧૯૫૮ ના અધિનિયમના મૂળ ઘડતરમાં ઉભા હતા તેમ છાપેલા સ્ટેમ્પોની શ્રેણી ઉપરાંત, ફ્રેન્કિંગ અને ઈ–સ્ટેમ્પિંગ હેઠળ મેળવેલી પહોંચ ચલણ અથવા સર્ટિફિકેટની બે વધારાની શ્રેણીઓ કોઈપણ પડકાર વિના એક દાયકાથી વધુ સમયથી અસ્તિત્વમાં છે. આજે પણ તે પડકાર હેઠળ નથી.

૪૬.૫ ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૬૯ અને ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૭૪ હેઠળ રાજ્યને આપવામાં આવેલી નિયમ બનાવવાની સત્તા સ્ટેમ્પ અને સ્ટેમ્પ પેપરોના પુરવઠા અને વેચાણને નિયંત્રિત કરવા માટે સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરે છે. રાજ્યએ યોગ્ય રીતે અને તેના અધિકારક્ષેત્રમાં રહીને સત્તાનો ઉપયોગ કર્યો છે અને ૧૯૮૭ ના નિયમોમાં નિયમ ૮એ ઉમેર્યો છે.

૪૬.૬ ઈલેક્ટ્રોનિક સ્ટેમ્પિંગ ઉમેરવાનો હેતુ તેલગી કૌભાંડ પછી ઉદ્ભવ્યો હતો જ્યારે ભારત સરકારે તારીખ ૨૮.૧૨.૨૦૦૫ ના પત્રવ્યવહાર મારફતે તમામ રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોને સ્ટેમ્પ ડ્યુટી એકત્રીકરણની ઈલેક્ટ્રોનિક પદ્ધતિની અમુક પદ્ધતિ બનાવવાના તેના હેતુઓથી માહિતગાર કર્યા હતા. હેતુઓ કપટપૂર્ણ પ્રથાઓને અટકાવવા, એક સુરક્ષિત અને વિશ્વસનીય

સ્ટેમ્પ ડ્યુટી એકત્રીકરણ પદ્ધતિ ઊભી કરવા અને ઈલેક્ટ્રોનિક સ્વરૂપમાં માહિતી સંગ્રહિત કરવા અને સેન્ટ્રલ ડેટા રિપોઝિટરી ઊભી કરવાનો હતો.

૪૬.૭ દલીલોની કાર્યવાહી દરમિયાન વિદ્વત્ સરકારી વકીલશ્રી દ્વારા ઈ–સ્ટેમ્પિંગની વિવિધ સુરક્ષા સુવિધાઓ પર પણ પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો હતો.

૪૬.૮ કેન્દ્ર સરકાર સમયાંતરે રાજ્યોને ઈ–સ્ટેમ્પિંગના અમલીકરણ માટે પ્રાથમિકતા આપવા અને જરૂરી પગલાં લેવા વિચારણા કરવા અને ઈ–સ્ટેમ્પિંગને ફરજિયાત બનાવવા માટે પણ વિનંતી કરતી રહી છે.

૪૬.૯ તારીખ ૦૭.૦૯.૨૦૧૯ ના નોટિફિકેશન પછી ૧૫૫૯ નોંધાયેલા પરવાના ધરાવતા વેન્ડરોમાંથી, ૧૦૨૪ વેન્ડરોએ અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરો તરીકે પરવાના માટે અરજી કરી ચૂકેલા છે. આમાંથી, ૭૧૫ વેન્ડરોને યુઝર આઈડી અને પાસવર્ડ પૂરા પાડવામાં આવ્યા છે અને ૪૬૬ વેન્ડરો કાર્યરત થઈ ચૂક્યા છે. ૧૪.૧૧.૨૦૧૯ ના રોજ, વિહરમાન ૪૭૪ એસીસી ઉપરાંત, ૧૧૭૭ નવા એસીસી ની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી, જેમાં નોંધાયેલા પરવાના ધરાવતા વેન્ડરોનો સમાવેશ થતો હતો.

૪૬.૧૦ ઈ–સ્ટેમ્પિંગ દેશભરના ૨૧ રાજ્યોમાં કાર્યરત છે. દિલ્હી અને કર્ણાટક રાજ્યોમાં ભૌતિક ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સ બંધ કરવામાં આવ્યા છે.

૪૬.૧૧ એ કહેવું ખોટું છે કે ઈ–સ્ટેમ્પિંગ અને ઈ–સર્ટિફિકેશન લાગુ કરવાના કારણે પરવાના ધરાવતા વેન્ડરોને ખાનગી ઓપરેટરોના દયા પર છોડી

દેવામાં આવ્યા છે. સ્ટોક હોલ્ડિંગ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડ એ એક કોર્પોરેટ સંસ્થા છે અને ભારત સરકારનું સાહસ છે. ૫૪.૮૬% શેર આઈએફસીઆઈ પાસે છે અને બાકીના એલઆઈસી , યુનાઈટેડ ઈન્ડિયા ઈન્સ્યોરન્સ કંપની, જીઆઈસી, નેશનલ ઈન્ડિયા એશ્યોરન્સ કંપની પાસે છે.

૪૬.૧૨ ડિસ્કાઉન્ટમાં ઘટાડા અંગેની દલીલ પણ ગેરમાર્ગે દોરનારી છે. સ્ટેમ્પ વેન્ડરો ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સની ખરીદી પર તેમના ૧% ડિસ્કાઉન્ટ માટે હજુ પણ હકદાર છે અને એસીસી તરીકે પણ તેઓ કમિશન ડિસ્કાઉન્ટની ચોક્કસ રકમ મેળવવા માટે હકદાર છે.

૪૬.૧૩ અરજદારો ૧૯૮૭ ના નિયમોના નિયમ ૪૩ ના મહત્ત્વ પર વિચાર કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે. જે મુજબ કોર્ટ ફી સ્ટેમ્પ્સ પર પરવાના ધરાવતા વેન્ડરનું કમિશન ચાલુ રહે છે.

૪૬.૧૪ નિયમ ૮એ ઉમેર્યા પછી વડોદરામાં સામે આવેલા કૌભાંડ અંગે કરવામાં આવેલી દલીલ પણ ગેરમાર્ગે દોરનારી છે કારણ કે સદર ઘટના ઈ–સ્ટેમ્પિંગ સાથે સંબંધિત નથી, પરંતુ વાસ્તવમાં બેંક ઓફ બરોડાના કોલ લેટર્સના નકલીકરણ સાથે સંબંધિત છે.

૪૬.૧૫ તમામ અરજીઓ ગુણદોષ વગરની હોઈ ખર્ચ સાથે રદ કરવા પાત્ર છે.

૪૭ અરજદારોના વિદ્વત્ વકીલશ્રીઓએ તેમની રજૂઆતોના સમર્થનમાં નીચેના ચુકાદાઓ પર ભરોસો મૂક્યો છે:

[૧] યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય વિ. શ્રીનિવાસન [૨૦૧૨(૭) એસસીસી ૬૮૩]

[૨] હિંમતલાલ કે. શાહ વિ. કમિશનર ઓફ પોલીસ, અમદાવાદ [૧૯૭૩(૧) એસસીસી ૨૨૭]

[૩] નરિન્દર એસ. ચઢ્ઢા અને અન્ય વિ. મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન ઓફ ગ્રેટર મુંબઈ [૨૦૧૪(૧૫) એસસીસી ૬૮૯]

[૪] ટાટા સ્કાય લિમિટેડ વિ. મધ્યપ્રદેશ રાજ્ય [૨૦૧૨(૪) એસસીસી ૬૫૬] [૫] યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય વિ. ઈન્ટરકોન્ટિનેન્ટલ કન્સલ્ટન્ટ એન્ડ ટેકનોક્રેટ પ્રાઈવેટ લિમિટેડ [૨૦૧૮(૪) એસસીસી ૬૯૯]

[૬] ભાસ્કર શ્રાચી એલોયઝ લિમિટેડ વિ. દામોદર વેલી કોર્પોરેશન [૨૦૧૮(૮) એસસીસી ૨૮૧]

[૭] જનરલ ઓફિસર કમાન્ડિંગ-ઈન-ચિફ અને અન્ય વિ. ડૉ. સુભાષચંદ્ર યાદવ અને અન્ય [૧૯૯૮(૨) એસસીસી ૩૫૧]

[૮] બાર કાઉન્સિલ ઓફ મહારાષ્ટ્ર એન્ડ ગોવા વિ. મનુભાઈ પ્રાગજી જોશી અને અન્ય [૨૦૧૨(૧) એસસીસી ૩૧૪]

[૯] હિન્દુસ્તાન ઝિંક લિમિટેડ વિ. રાજસ્થાન ઈલેક્ટ્રિસિટી રેગ્યુલેટરી કમિશન [૨૦૧૫(૧૨) એસસીસી ૬૧૧]

[૧૦] આંધ્રપ્રદેશ ઈલેક્ટ્રિસિટી રેગ્યુલેટરી કમિશન વિ. આરવીકે એનર્જી પ્રાઈવેટ લિમિટેડ અને અન્ય [(૨૦૧૮)૭ એસસીસી ૭૬૯]

[૧૧] લલિત મોહન પાંડે અને અન્ય વિ. પૂરાન સિંહ અને અન્ય [૨૦૦૪(૬) એસસીસી ૬૨૬]

[૧૨] કેરળ સંસ્થાન ચેથુ થોઝિલાલી યુનિયન વિ. કેરળ રાજ્ય અને અન્ય [(૨૦૦૬)૪ એસસીસી ૩૨૭]

[૧૩] લઘુ ઉદ્યોગ ભારતી અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય [(૧૯૯૬)૬ એસસીસી ૪૧૮]

[૧૪] કમિશનર ઓફ ઈન્કમ ટેક્સ વિ. અંજુમ એમ.એચ. ઘાસવાલા અને અન્ય [(૨૦૦૨)૧ એસસીસી ૬૩૩]

[૧૫] વી. સુધીર વિ. બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય [(૧૯૯૯)૩ એસસીસી ૧૭૬]

[૧૬] એડિશનલ ડિસ્ટ્રિક્ટ મેજિસ્ટ્રેટ (રેવે.) દિલ્હી એડમિન. વિ. સિરી રામ [(૨૦૦૦)૫ એસસીસી ૪૫૧]

[૧૭] તામિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય વિ. પી. કૃષ્ણમૂર્તિ અને અન્ય [(૨૦૦૬)૪ એસસીસી ૫૧૭]

[૧૮] વાસુ દેવ સિંહ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય [(૨૦૦૬(૧૨) એસસીસી ૭૫૩]

[૧૯] વી.વી.એસ. રામ શર્મા અને અન્ય વિ. ઉત્તરપ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય [(૨૦૦૯)૭ એસસીસી ૨૩૪]

[૨૦] ગ્લોબલ એનર્જી લિમિટેડ અને અન્ય વિ. સેન્ટ્રલ ઈલેક્ટ્રિસિટી રેગ્યુલેટરી કમિશન [(૨૦૦૯)૧૫ એસસીસી ૫૭૦]

[૨૧] કુંજ બિહારી લાલ બુટેલ અને અન્ય વિ. હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય [(૨૦૦૦)૩ એસસીસી ૪૦]

૪૮ વિદ્વત્ સરકારી વકીલશ્રી મનીષા એલ. શાહે તેમની રજૂઆતોના સમર્થનમાં નીચેના ચુકાદાઓ પર ભરોસો મૂક્યો છે:

[૧] એસ.કે. ગુપ્તા અને અન્ય વિ. કે.પી. જૈન અને અન્ય [(૧૯૭૯)૩ એસસીસી ૫૪]

[૨] વેસ્ટ બંગાળ સ્ટેટ વેરહાઉસિંગ કોર્પોરેશન વિ. ઈન્દ્રપુરી સ્ટુડિયો પ્રાઈવેટ લિમિટેડ અને અન્ય [(૨૦૧૦)૧૪ એસસીસી ૨૮૫]

[૩] કમિશનર ઓફ ઈન્કમ ટેક્સ, મૈસૂર અને અન્ય વિ. ઈન્ડો મર્કેન્ટાઈલ બેંક લિમિટેડ અને અન્ય [એઆઈઆર ૧૯૫૯ એસસી ૭૧૩]

[૪] શાહ ભોજરાજ કુવરજી ઓઈલ મિલ્સ એન્ડ જીનિંગ ફેક્ટરી વિ. સુભાષચંદ્ર યોગરાજ સિંહા [એઆઈઆર ૧૯૬૧ એસસી ૧૫૯૬]

[૫] એસ. સુંદરમ પિલ્લાઈ અને અન્ય વિ. વી.આર. પટ્ટાભિરામન અને અન્ય [(૧૯૮૫)૧ એસસીસી ૫૯૧]

[૬] કુશ સાઈગલ અને અન્ય વિ. એમ.સી. મિત્તર અને અન્ય [(૨૦૦૦)૪ એસસીસી ૫૩૬]

[૭] મહારાષ્ટ્ર સ્ટેટ બોર્ડ ઓફ સેકન્ડરી એન્ડ હાયર સેકન્ડરી એજ્યુકેશન અને અન્ય વિ. પારિતોષ ભૂપેશ કુમારશેઠ [એઆઈઆર ૧૯૮૪ એસસી ૧૫૪૩(૧)]

[૮] અજય કેનુ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય [(૧૯૮૪)૪ એસસીસી ૧૫૬]

[૯] કેપ્ટન સુબે સિંહ અને અન્ય વિ. લેફ્ટનન્ટ ગવર્નર ઓફ દિલ્હી અને અન્ય [(૨૦૦૪)૬ એસસીસી ૪૪૦]

[૧૦] રોહતક એન્ડ હિસાર ડિસ્ટ્રિક્ટ્સ ઈલેક્ટ્રિક સપ્લાય વિ. ઉત્તરપ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય [એઆઈઆર ૧૯૬૬ એસસી ૧૪૭૧]

[૧૧] ગુજરાત રાજ્ય વિ. કરીમભાઈ દાદામિયા પીરઝાદા અને અન્ય [એલપીએ નં. ૯૧૧ / ૨૦૧૬]

[૧૨] બીએસએનએલ વિ. ટેલિકોમ રેગ્યુલેટરી ઓથોરિટી ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય [(૨૦૧૪)૩ એસસીસી ૨૨૨]

[૧૩] તામિલનાડુ રાજ્ય વિ. મેસર્સ હિન્દ સ્ટોન અને અન્ય [(૧૯૮૧)૨ એસસીસી ૨૦૫]

[૧૪] કે. રામનાથન વિ. તામિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય [(૧૯૮૫)૨ એસસીસી ૬૭૫]

[૧૫] આર.કે. ગર્ગ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય [(૧૯૯૧)૪ એસસીસી ૬૭૫]

[૧૬] ગવર્નમેન્ટ ઓફ આંધ્રપ્રદેશ અને અન્ય વિ. શ્રીમતી પી. લક્ષ્મી દેવી [અપીલ (સિવિલ) નં. ૮૨૭૦ / ૨૦૦૧]

વિશ્લેષણ

૪૯ રજૂઆતો તેમજ પક્ષકારોના વિદ્વત્ વકીલશ્રીઓ દ્વારા ભરોસો મૂકવામાં આવેલા કેસ લોઝ ધ્યાને લીધા પછી, તેની સાથે આગળ વધતા પહેલા અમે ચુકાદાના પ્રારંભિક ભાગમાં ઉલ્લેખિત બે ચેતવણીઓ પર થોડું વિસ્તૃત વર્ણન કરી શકીએ છીએ. આ બે પાસાઓની પ્રસ્તુતતા હવે પછી કરવામાં આવેલી ચર્ચા અને વિશ્લેષણ પરથી સ્પષ્ટ થશે.

૪૯.૧ કાયદો સ્થિર નથી. તે સ્વભાવે, લક્ષણે અને ભાવનાત્મક રીતે ગતિશીલ છે. સમય વીતવાની સાથે તેમાં પરિવર્તન આવતું રહેવું જોઈએ. બદલાતા સમય, ટેકનોલોજીની પ્રગતિ સાથે કાયદાને વધુ સુરક્ષિત, પારદર્શક અને ખાસ કરીને નાણાકીય બાબતોમાં વપરાશકર્તા–અનુકૂળ બનાવીને વિકસાવવો પડશે. ઉપરોક્ત ખ્યાલ વધુ ઉદારતાથી લાગુ કરવાનો રહે છે. વિશ્વ હવે ઓનલાઈન વ્યવહારો મારફતે ટેકનોલોજીનો ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ કરીને કાગળરહિત વ્યવહારો તરફ આગળ વધી રહ્યું છે. ભૌતિક અવરજવરને શક્ય હોય ત્યાં સુધી ટાળવી જોઈએ અને તેવા ઘણા અન્ય કારણો છે જે આખરે સમગ્ર જનતાને લાભ પહોંચાડે છે. આજની દુનિયા પ્લાસ્ટિક મની, ઓનલાઈન બેંકિંગ, આરટીજીએસ અથવા એનઈએફટી મોડ મારફતે થતા વ્યવહારોની છે. તે જ રીતે, સ્ટેમ્પ પેપરોના વેચાણ અને ખરીદી પર અંકુશ અને નિયંત્રણ લાવવા માટે, શરૂઆતમાં ગુજરાત રાજ્યમાં ૧૯૯૯ માં ફ્રેન્કિંગ શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું અને ત્યારબાદ ૨૦૦૭ માં અને ૨૦૧૪ તથા ૨૦૧૭ માં ઈ–સ્ટેમ્પિંગ અને સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની ઈ–ચુકવણી શરૂ થઈ હતી. તે કોઈ પણ પડકાર વગર ચાલુ રહ્યું છે. આજે પણ તેને કોઈ પડકાર નથી. હવે, એકવાર ઈ–સ્ટેમ્પિંગ અને સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની ઈ–ચુકવણી ઉપલબ્ધ થઈ ગઈ છે અને સુચારૂ રૂપે કાર્ય કરી રહી છે, ત્યારે રાજ્ય સરકારે ૧૮૯૯ ના અધિનિયમ અને ૧૯૫૮ ના અધિનિયમ હેઠળ સંરક્ષિત હોય તે સિવાયના તમામ ફેસ વેલ્યુના ભૌતિક સ્ટેમ્પ પેપરોના વેચાણને રોકવા માટે નિયમ ૮એ ઉમેરીને નિર્ણય લીધો છે.

અધિનિયમનો હેતુ અને કારણ

૪૯.૨ બીજું પાસું જેને અમે શરૂઆતમાં હાઈલાઈટ કરવા માંગીએ છીએ તે એ છે કે કોઈપણ ગૌણ કાયદા ને ઉપરી કાયદાથી અતિ–અધિકાર હોવાના આધારે સક્ષમ રાખી શકાય જો તે ઉપરી કાયદાથી વિરુદ્ધ અથવા સંઘર્ષમાં હોય. પરંતુ તેની સાથે, એ પણ સ્થાપિત કરવું પડશે કે તે ઉપરી કાયદાના હેતુ અને કાર્યક્ષમતાને પ્રતિકૂળ રીતે અસર કરે છે. જો સુધારો કોઈ પણ રીતે હેતુ અને કામગીરીને અસર કરતો નથી, પરંતુ કામગીરીને સરળ બનાવે છે અને મુશ્કેલીઓ દૂર કરે છે, તો તેવા કાયદાને રદ કરવાની જરૂર નથી. ઉપરોક્ત પ્રસ્તાવના પર કાયદો સુસ્થાપિત છે, તેનો સંદર્ભ ચુકાદામાં પાછળથી યોગ્ય સ્થળોએ આપવામાં આવશે.

૪૯.૩ વાસ્તવમાં ગૌણ કાયદો અતિ–અધિકાર હોવાના સવાલ સાથે વ્યવહાર કરતા સુપ્રીમ કોર્ટના મોટાભાગના ચુકાદાઓમાં સતત એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં આ પાસાને એક મહત્વપૂર્ણ અને સર્વોચ્ચ વિચારણા તરીકે ગણવામાં આવ્યો છે. વર્તમાન કેસોમાં, અમને જણાતું નથી કે ચ ઉપરી કાયદાનો હેતુ અથવા કારણ કોઈ પણ રીતે પરાસ્ત થાય છે કે પ્રતિકૂળ રીતે અસર પામે છે, પણ તેના બદલે પડકાર હેઠળનો સુધારો જોગવાઈઓના સુચારૂ અને સુરક્ષિત સંચાલન અને અમલીકરણમાં મદદ કરી રહ્યો છે. પડકાર હેઠળના સુધારાઓ માત્ર ૧૮૯૯ ના અધિનિયમ અને ૧૯૫૮ ના અધિનિયમના હેતુ અને કારણની પ્રગતિ અને મજબૂતીકરણ માટે છે. અહીં એ ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે કે

અરજદારોમાંથી કોઈ પણ એ દર્શાવવા કે સાબિત કરવા સક્ષમ નથી બન્યા કે આક્ષેપિત સુધારાઓ અધિનિયમના હેતુ અને કારણના અમલીકરણમાં કેવી રીતે અવરોધ ઉભા કરી રહ્યા છે.

૪૯.૪ ઉપરોક્ત પ્રસ્તાવના પર સુપ્રીમ કોર્ટનો સુસ્થાપિત દ્રષ્ટિકોણ નીચેના નિર્ણયોમાં સુનિશ્ચિત કરવામાં આવ્યો છે:

[૧] **હિન્દુસ્તાન ઝિંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત)** ના કેસમાં ફકરા ૩૦, ૩૧ અને ૩૨ માં સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું:

> *"૩૦: પીટીસી ઈન્ડિયા લિમિટેડ વિ. સેન્ટ્રલ ઈલેક્ટ્રિસિટી રેગ્યુલેટરી કમિશન ના કેસમાં આ નામદાર અદાલતના નિર્ણય પર સામાવાળાના વિદ્વત્ વકીલ દ્વારા ભરોસો મૂકવામાં આવ્યો હતો, જેમાં આ નામદાર અદાલતે સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું છે કે ૨૦૦૩ ના અધિનિયમ હેઠળ કમિશન દ્વારા ત્યાં સુધી નિયમો ઘડી શકાય છે જ્યાં સુધી બે શરતો સંતોષાય, એટલે કે, જે નિયમો ઘડવામાં આવે છે તે અધિનિયમની જોગવાઈઓ સાથે સુસંગત હોવા જોઈએ અને અધિનિયમની જોગવાઈઓનો અમલ કરવા માટે બનાવેલા હોવા જોઈએ. વધુમાં, નેશનલ ઈલેક્ટ્રિસિટી પોલિસી, ૨૦૦૫ અને ટેરિફ પોલિસી, ૨૦૦૬ ભારત સરકાર દ્વારા ઘડાયેલી નીતિઓ હોવાથી તે ૨૦૦૩ ના મૂળ અધિનિયમનું સ્થાન લઈ શકે નહીં અથવા તેને રદ કરી શકે નહીં. તેમની દલીલના સમર્થનમાં,*

અરજદારોએ આઈટીડબલ્યુ સિગ્નોડ ઈન્ડિયા લિમિટેડ વિ. કલેક્ટર ઓફ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ અને કેમિકલ્સ અને ફર્ટિલાઈઝર્સ મંત્રાલય, ભારત સરકાર વિ. સિપ્લા લિમિટેડ ના કેસોમાં આ નામદાર અદાલતના ચુકાદાઓ પર ભરોસો મૂક્યો છે.

૩૧: વધુમાં, કેટલાક અરજદારો વતી વિદ્વત્ વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ગણેશે જે.કે. ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય ના કેસમાં આ નામદાર અદાલતના નિર્ણય પર ભરોસો મૂક્યો છે અને દલીલ કરી છે કે આક્ષેપિત નિયમ એ ગૌણ કાયદો છે જેને મનસ્વી, કાયદા અને ભારતના બંધારણથી વિપરીત હોવાના આધારે રદ કરી શકાય છે કારણ કે ગૌણ કાયદો વૈધાનિક અથવા બંધારણીય જરૂરિયાતને અનુકૂળ નથી કારણ કે તે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અથવા ૧૯ નો ભંગ કરે છે. તેમના દ્વારા વધુમાં દલીલ કરવામાં આવી છે કે આ પ્રકારનો ગૌણ કાયદો, જેમ કે આ કેસમાં આરઈઆરસી દ્વારા ઘડવામાં આવેલો આક્ષેપિત નિયમ છે, તે તેટલી માત્રામાં રોગપ્રતિકારક શક્તિ ધરાવતો નથી જેટલી સક્ષમ વિધાનમંડળ દ્વારા પસાર કરાયેલા કાયદાને મળે છે, તેથી, આક્ષેપિત નિયમ પર એવા કોઈ પણ આધારો પર સવાલ ઉઠાવી શકાય છે જેના પર પૂર્ણ કાયદા પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવે છે અને એવા આધાર પર પણ કે તે અધિનિયમ અનુકૂળ નથી, જે આ કિસ્સામાં ૨૦૦૩ ના અધિનિયમની કલમ ૮૬(૧)(ઈ) છે. તેમની દ્વારા

દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, આક્ષેપિત વિનિયમો જે હેઠળ અરજદારો પર આરઈ જવાબદારી લાદવામાં આવી છે, તે ૨૦૦૩ ના અધિનિયમની કલમ ૮૬(૧)(ઈ) હેઠળ કરવામાં આવેલી જોગવાઈને અનુકૂળ નથી.

૩૨: આઈ.કે. ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે જ્યાં ગૌણ કાયદાની વૈધતાને પડકારવામાં આવે છે, ત્યાં પૂછવામાં આવતો પ્રશ્ન એ છે કે શું નિયમ બનાવનાર સત્તામંડળને આપેલી સત્તાનો ઉપયોગ જે હેતુ માટે આપવામાં આવી હતી તે હેતુ માટે કરવામાં આવ્યો છે કે કેમ. અદાલતે સમગ્ર કાયદાનું સ્વરૂપ, હેતુ અને યોજના તપાસવી પડશે કે કયા વિસ્તાર પર નિયમ બનાવનાર સત્તામંડળને સત્તાઓ આપવામાં આવી છે. જો કે, અદાલતે એ અનુમાન સાથે શરૂઆત કરવી પડશે કે નિયમ એ અંતર્ગત–અધિકાર છે અને જો અદાલતને જણાય કે ઉપરોક્ત અનુમાનોનું ખંડન થાય છે અને આક્ષેપિત નિયમો કલમ ૮૬(૧)(ઈ) માં સમાવિષ્ટ વિશિષ્ટ જોગવાઈઓને સંબંધિત છે, તો જ તેને અતિ–અધિકાર જાહેર થવાથી બચાવવા માટે ડાઉન વાંચવું પડશે."

[૨] લઘુ ઉદ્યોગ ભારતી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ફકરા ૧૩ માં, સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું:

"૧૩: કલમ ૯૪ કેન્દ્ર સરકારને નિયમો બનાવવાની સત્તા આપે છે. આ નિયમો આ પ્રકરણની જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકવા માટે બનાવવાના છે. આ પ્રકરણ પૂરી પાડવામાં આવતી સેવાઓ પર કર લાદવા અંગે સંબંધિત છે. કર સેવાઓના મૂલ્ય પર છે અને સેવા પૂરી પાડતી વ્યક્તિને જ કરદાતા તરીકે ગણી શકાય. તેથી, નિંયમો એવા ઘડી શકાય નહી જે આ પ્રકરણના હેતુને પૂર્ણ કરતા ન હોય અને તેની સાથે સંઘર્ષમાં હોઈ શકે નહીં."

[૩] વી. સુધીર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ફકરા ૨૦ માં, સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું:

"૨૦: અમે હવે અધિનિયમની કલમ ૪૯ નો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ, જે સામાન્ય રીતે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાની નિયમો બનાવવાની સત્તા સાથે વ્યવહાર કરે છે. તેની પેટા-કલમ (૧) દર્શાવે છે કે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા આ અધિનિયમ હેઠળ તેના કાર્યોના નિર્વહન માટે નિયમો બનાવી શકે છે, અને ખાસ કરીને, આવા નિયમો ખંડ (એ) થી (જે) સુધી તેમાં ગણાવ્યા મુજબ વિવિધ વિષયો પર નિર્ધારિત કરી શકે છે. ઉપરોક્ત જોગવાઈ પર માત્ર એક નજર નાખવાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે વિધાનમંડળ દ્વારા બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને સોંપવામાં આવેલી નિયમ બનાવવાની સત્તા એ અધિનિયમ દ્વારા નિર્ધારિત તેના વૈધાનિક કાર્યોને ફળદાયી અને અસરકારક રીતે નિભાવવા માટેની એક આનુષંગિક

સત્તા છે. પરિણામે, કલમ ૪૯(૧) હેઠળ ઘડવાના નિયમો પાસે લટકાવવા માટે વૈધાનિક ટેકો હોવો જોઈએ. જો આવો કોઈ વૈધાનિક ટેકો ન હોય તો તેવા ટેકા વગર ઘડવાનો પ્રયાસ કરાયેલ નિયમ પાસે કોઈ પગભર આધાર રહેશે નહીં અને તે મૃતઃપ્રાય બની જશે. અધિનિયમ હેઠળ વિધાનમંડળ દ્વારા બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને સોંપવામાં આવેલા વૈધાનિક કાર્યો જ્યા સુધી આપણા વર્તમાન હેતુ માટે પ્રસ્તુત છે અને જેના પર સામાવાળા બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના વિદ્વત્ વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી રાવ દ્વારા ભરોસો મૂકી શકાયો હોત, તે કલમ ૭(૧)(એચ) અને કલમ ૨૪(૩)(ડી) છે. આપણે અગાઉ જોયું છે કે આમાંથી કોઈ પણ વૈધાનિક જોગવાઈ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાને એવી વ્યક્તિના નોંધણી માટે ગેરલાયકાત અથવા વિકલાંગતા અથવા વધારાની શરત પૂરી પાડવા માટે હકદાર બનાવતી નથી જે કલમ ૨૪(૧) હેઠળ વકીલ તરીકે નોંધણી કરાવવા માટે અન્યથા પાત્ર છે. એકવાર તે નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા પછી, આક્ષેપિત નિયમોને સમર્થન આપવાનો મૂળ આધાર જ જતો રહે છે. પરિણામે, જો કલમ ૪૯(૧)(એએફ), (એજી) અથવા (એએચ) માં ગણાવ્યા મુજબ નિયમ બનાવવાની સત્તાના ઉપયોગ દ્વારા એવો કોઈ નિયમ ઘડવામાં આવે છે, જેના પર શ્રી રાવ દ્વારા ભરોસો મૂકવામાં આવ્યો હતો, તો આ સંદર્ભમાં બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના કોઈપણ વૈધાનિક કાર્યોના નિર્વહન માટે ન બનાવેલો હોવાથી સદર નિયમ નિષ્ફળ જવો

જોઈએ કારણ કે તે બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના વૈધાનિક કાર્યોથી અતિ–અધિકાર હશે. નિયમ બનાવનાર સત્તામંડળ દ્વારા તેના વૈધાનિક કાર્યોની બહાર ઘડવામાં આવેલો કોઈપણ નિયમ ચોક્કસપણે અતિ–અધિકાર અને કાયદાકીય રીતે અપ્રભાવકારી ગણાશે. પરિણામે, કલમ ૪૯(૧)(એએફ), (એજી) અને (એએચ) હેઠળ નિયમોને ટકાવી રાખવા માટે શ્રી રાવ દ્વારા કરવામાં આવેલો બહાદુરીભર્યો પ્રયાસ આ ટૂંકા આધાર પર નિષ્ફળ જશે."

[૪] તામિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય વિ. પી. કૃષ્ણમૂર્તિ અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ફકરા ૧૬ અને ૧૭ માં સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું:

"૧૬: ગૌણ કાયદાની વૈધતા પર વિચાર કરતી વખતે અદાલતે સક્ષમ અધિનિયમનું સ્વરૂપ, હેતુ અને યોજના અને અધિનિયમ હેઠળ સત્તા સોંપાયેલ વિસ્તાર પર વિચાર કરવો પડશે અને પછી નક્કી કરવું પડશે કે ગૌણ કાયદો મૂળ અધિનિયમને અનુકૂળ છે કે નહીં. જ્યાં કોઈ નિયમ અધિનિયમની ફરજિયાત જોગવાઈ સાથે સીધો અસંગત હોય, ત્યાં અલબત્ત, અદાલતનું કાર્ય સરળ અને સરળ છે. પરંતુ જ્યાં દલીલ એ હોય કે નિયમની અસંગતતા કે ગેર–અનુકૂળતા સક્ષમ અધિનિયમની કોઈ વિશિષ્ટ જોગવાઈના સંદર્ભમાં નથી, પરંતુ મૂળ અધિનિયમના હેતુ અને યોજના સાથે છે, તો અદાલતે અમાન્યતા જાહેર કરતા પહેલા સાવચેતીપૂર્વક આગળ વધવું જોઈએ.

૧૭: ઈન્ડિયન એક્સપ્રેસ ન્યૂઝપેપર્સ (બોમ્બે) પ્રાઈવેટ લિમિટેડ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા [૧૯૮૫ (૧) એસસીસી ૬૪૧] માં, આ નામદાર અદાલતે કેવા આધાર પર ગૌણ કાયદાને પડકારી શકાય તેવા સાત આધારોનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો, જે નીચે મુજબ છે:

"ગૌણ કાયદાનો એક ભાગ સક્ષમ વિધાનમંડળ દ્વારા પસાર કરાયેલા કાયદાને મળતી સુરક્ષાની તેટલી માત્રા ધરાવતો નથી. ગૌણ કાયદા પર એવા કોઈ પણ આધાર પર સવાલ ઉઠાવી શકાય છે જેના પર પૂર્ણ કાયદા પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવે છે. આ ઉપરાંત તે જે અધિનિયમ હેઠળ ઘડવામાં આવ્યો છે તેને અનુકૂળ નથી તેવા આધાર પર પણ સવાલ ઉઠાવી શકાય છે. તે અન્ય કોઈ અધિનિયમથી વિપરીત છે તે આધાર પર વધુ સવાલ ઉઠાવી શકાય છે. એ એટલા માટે છે કારણ કે ગૌણ કાયદાએ પૂર્ણ કાયદાને વશ થવું જ જોઈએ. તે અયોગ્ય છે તેવા આધાર પર પણ સવાલ ઉઠાવી શકાય છે, અયોગ્ય વાજબી ન હોવાના અર્થમાં નહીં, પરંતુ એ અર્થમાં કે તે સ્પષ્ટપણે મનસ્વી છે."

રાજ્યમાં સ્થાપિત સકારાત્મક સત્તા

૫૦ અરજદારોની એ દલીલ કે ૧૯૮૭ ના નિયમોમાં નિયમ ૮એ ઉમેરવા માટે રાજ્ય પાસે કોઈ સકારાત્મક સત્તા નહોતી, તે ટકી શકે તેમ નથી. ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૭૪ અને ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૬૯ સ્ટેમ્પો અને

સ્ટેમ્પ પેપરોના પુરવઠા અને વેચાણને નિયંત્રિત કરવા માટે નિયમો બનાવવાની રાજ્ય સરકારને વિશિષ્ટ સત્તાઓ આપે છે. તે જેમના દ્વારા જ આવું વેચાણ કરવાનું હોય તેવા વ્યક્તિઓ અને આવી વ્યક્તિઓની ફરજો અને મહેનતાણું નિયંત્રિત કરવા માટે નિયમો બનાવવાની વિશિષ્ટ સત્તા પણ આપે છે. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં જોતાં, અરજદારો માટે એ દલીલ કરવી યોગ્ય નથી કે રાજ્ય પાસે ભૌતિક ગેર–ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપરોના વેચાણને રોકવા માટે નિયમો બનાવવાની સત્તા નહોતી, વધુમાં રાજ્ય સ્ટેમ્પોના વેચાણ માટે સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સી / મંજૂર કરાયેલ મધ્યસ્થી / અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટર / અધિકૃત સ્ટેમ્પિંગ સેન્ટર માટે કાયદો અને પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરતા નિયમો બનાવી શકે નહીં અને છેલ્લે આવી વ્યક્તિઓના મહેનતાણું તરીકે ડિસ્કાઉન્ટ / કમિશન નક્કી કરી શકે નહીં. આ ત્રણેય પાસાઓ તારીખ ૨૩.૦૮.૨૦૧૯, ૦૭.૦૯.૨૦૧૯, ૦૯.૦૯.૨૦૧૯ અને ૧૬.૦૯.૨૦૧૯ ના નોટિફિકેશનો દ્વારા લાવવામાં આવ્યા છે.

રાજ્યએ તેના અધિકારક્ષેત્રમાં રહીને નિયમો ઘડ્યા –

i) કોઈ પ્રતિબંધ નથી

ii) કોઈ બદલાવ નથી

૫૧ આગળ જે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે એ છે કે શું રાજ્યએ તેને આપવામાં આવેલી નિયમ બનાવવાની આવી સત્તાઓનો ઉપયોગ તેના ક્ષેત્રની અંદર કર્યો

છે કે તેને આપેલી નિયમ બનાવવાની સત્તાની મયા દા વટાવી દીધી છે. અરજદારોના વિદ્વત્ વકીલશ્રીની એ દલીલ કે ભૌતિક ગેર-ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપરોના વેચાણ પર પ્રતિબંધ મૂકવો એ છાપેલા સ્ટેમ્પો એટલે કે સ્ટેમ્પ પેપરો પર ઉપસાવેલા કે કોતરેલા સ્ટેમ્પોના ઉપયોગ પર પ્રતિબંધ સમાન છે, જેના પરિણામે ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૨(કે) અને ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧૩) માં છાપેલા સ્ટેમ્પોની વ્યાખ્યા બદલાઈ જાય છે જેના માટે રાજ્ય પાસે કોઈ સત્તા નહોતી. રાજ્યએ પૂર્ણ સત્તાઓનો ઉપયોગ કર્યો છે જે વાસ્તવમાં તેનામાં નિહિત ન હતી. ૧૮૯૯ ના અધિનિયમ અથવા ૧૯૫૮ ના અધિનિયમમાં કોઈપણ સુધારો સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા જ કરી શકાયો હોત. આ દલીલ પણ ગેરસમજભરી છે.

૫૨ ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૨(૨૬) માં "સ્ટેમ્પ" ને વ્યાખ્યાચિત કરવામાં આવ્યો છે, તે નીચે મુજબ વંચાય છે:

> "૨(૨૬) "સ્ટેમ્પ" એટલે આ અધિનિયમ હેઠળ આકારણીપાત્ર ડ્યુટીના હેતુ માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા યોગ્ય રીતે અધિકૃત કરાયેલ કોઈપણ એજન્સી અથવા વ્યક્તિ દ્વારા કોઈપણ માર્ક, સીલ અથવા પૃષ્ઠાંઠન અને તેમાં ચોંટાડવાના અથવા છાપેલા સ્ટેમ્પનો સમાવેશ થાય છે."

૫૨.૧ વધુમાં, ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧૮) માં "કાગળ" ને પણ વ્યાખ્યાચિત કરવામાં આવ્યો છે અને તે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૨(૧૮) "કાગળ" માં વેલમ , ચર્મપત્ર અથવા અન્ય કોઈપણ સામગ્રીનો સમાવેશ થાય છે જેના પર લેખ લખવામાં આવી શકે છે."

પ૨.૨ "ન્યાયિક" અને "ગેર–ન્યાયિક" સ્ટેમ્પ પેપર શબ્દો બેમાંથી એક પણ અધિનિયમ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત થયેલ નથી. જો કે, તેનો ઉપયોગ નિયમો હેઠળ વ્યાખ્યાયિત થયેલ છે કે ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સ ક્યાં વાપરવામાં આવે છે અને ગેર–ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સ ક્યાં વાપરવામાં આવે છે. ૧૯૮૭ ના નિયમોમાં નિયમ ૮એ ઉમેરીને, ભૌતિક ગેર–ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સનું વેચાણ બંધ કરવામાં આવ્યું છે. ભૌતિક ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સનું વેચાણ હજુ પણ અમલમાં છે. ભૌતિક સ્વરૂપમાં ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સના વેચાણ પર કોઈ પ્રતિબંધ કે રોક નથી. તેથી એ કહેવું કે ૧૯૮૭ ના નિયમોમાં નિયમ ૮એ ઉમેરીને પ્રતિબંધ ઊભો કરવામાં આવ્યો છે અને આમ કેન્દ્રીય અધિનિયમ અને રાજ્ય અધિનિયમ પર પણ અસર પડી રહી છે તે સંપૂર્ણપણે ગેરસમજભર્યું છે. પક્ષકારોના વિદ્વત્ વકીલશ્રીઓ દ્વારા એ દર્શાવવાનો પ્રયાસ કે કેન્દ્રીય અને રાજ્ય અધિનિયમમાં છાપેલા સ્ટેમ્પોની વ્યાખ્યા સુધરી જાય છે તે ખોટો છે.

પ૨.૩ ૧૮૯૯ ના અધિનિયમ અને ૧૯૫૮ ના અધિનિયમ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ "યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ કરેલ" શબ્દો સમાન અર્થ ધરાવે છે. વધુમાં, ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧૪) માં "લેખ" (instrument) શબ્દ નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત થયેલ છે:

"૨(૧૪) "લેખ" માં દરેક એવા દસ્તાવેજનો સમાવેશ થાય છે જેના દ્વારા કોઈપણ હક અથવા જવાબદારી ઊભી થાય છે, ટ્રાન્સફર થાય છે, મર્યાદિત થાય છે, લંબાવવામાં આવે છે, નાબૂદ થાય છે અથવા રેકોર્ડ કરવામાં આવે છે અથવા તેમ કરવાનો હેતુ હોય છે."

પ૨.૪ ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧) માં પણ "લેખ" શબ્દ નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત થયેલ છે:

"૨(૧) "લેખ" માં દરેક એવા દસ્તાવેજનો સમાવેશ થાય છે જેના દ્વારા કોઈપણ હક અથવા જવાબદારી ઊભી થાય છે, ટ્રાન્સફર થાય છે, મર્યાદિત થાય છે, લંબાવવામાં આવે છે, નાબૂદ થાય છે અથવા રેકોર્ડ કરવામાં આવે છે અથવા તેમ કરવાનો હેતુ હોય છે, પરંતુ તેમાં વિનિમય પત્ર, ચેક, વચનચિઠ્ઠી, બિલ ઓફ લેડિંગ, લેટર ઓફ ક્રેડિટ, વીમા પોલિસી, શેરની ફેરબદલી, ડિબેન્ચર, પ્રોક્સી અને પહોંચનો સમાવેશ થતો નથી."

પ૨.૫ બંને વ્યાખ્યાઓ હેઠળ "લેખ" માં તે તમામ દસ્તાવેજોનો સમાવેશ થાય છે જેના દ્વારા કોઈપણ હક અથવા જવાબદારી ઊભી થાય છે, ટ્રાન્સફર થાય છે, મર્યાદિત થાય છે, લંબાવવામાં આવે છે, નાબૂદ થાય છે અથવા રેકોર્ડ કરવામાં આવે છે અથવા તેમ કરવાનો હેતુ હોય છે. ન્યાયિક અને ગેર–ન્યાયિક બંને સ્ટેમ્પ પેપર્સનો ઉપયોગ ઉપરોક્ત હેતુ માટે થાય છે.

૫૩ ઉપર જણાવેલ અનુસંધાનમાં, અરજદારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી એ જ દલીલ કે "નિયંત્રિત કરવું" શબ્દમાં "પ્રતિબંધિત કરવું" શબ્દનો સમાવેશ થતો નથી તે બિલકુલ વિચારણાને પાત્ર નથી. ઉપરોક્ત દલીલ અને ઉપરોક્ત મુદ્દા પર પક્ષકારોના વકીલશ્રીઓ દ્વારા ભરોસો મૂકવામાં આવેલા વિશાળ કેસ લોઝ સાથે વ્યવહાર કરવો એ માત્ર ફોગટની કસરત જ બની રહેશે.

૫૪ આક્ષેપિત નોટિફિકેશન દ્વારા રાજ્યએ પૂરક બનાવ્યું નથી પરંતુ બદલાવ કર્યો છે તેવી આગામી રજૂઆત પણ વિચારણાને પાત્ર નથી. પ્રથમ, છાપેલા સ્ટેમ્પોની વ્યાખ્યામાં, ભૌતિક સ્ટેમ્પ પેપર હજુ પણ રહે છે, વધુમાં ૧૯૯૯ માં ફ્રેન્કિંગ ઉમેરવામાં આવ્યું હતું અને ૨૦૦૭ માં ૧૯૫૮ ના અધિનિયમમાં ઈ–સ્ટેમ્પિંગ ઉમેરવામાં આવ્યું હતું અને તે આજ સુધી કોઈ પડકાર વગર કાયદાના પુસ્તક પર રહ્યા છે.

૫૫ ઉપરોક્ત સ્પષ્ટ વાસ્તવિક પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને જે અરજદારોની દલીલને સંપૂર્ણપણે તોડી પાડે છે, વિદ્વત્ વકીલશ્રીઓ દ્વારા ભરોસો મૂકવામાં આવેલા પુષ્કળ કેસ લોઝની તપાસ કરવાની જરૂર નથી કારણ કે તે ફોગટની કસરત બની રહેશે.

કોઈ ગતિરોધ નથી

૫૬ શ્રી ધવલ વ્યાસની આગામી દલીલ એ છે કે ૧૮૯૯ ના અધિનિયમ હેઠળ ડ્યુટીને પાત્ર હોય તેવા લેખો પર સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની ચુકવણીના સંબંધમાં ગતિરોધ

ઊભો થયો છે કારણ કે તેમના મતે ૧૮૯૯ ના અધિનિયમમાંથી સોંપાયેલી સત્તાઓ હેઠળ ઈ–સ્ટેમ્પિંગ નિયમો ઘડાયા નથી અને બીજું ૧૯૮૭ ના નિયમોમાં નિયમ ૮એ ઉમેરવાના કારણે ભૌતિક સ્ટેમ્પ મારફતે સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની ચુકવણી પર પ્રતિબંધ મુકાયો છે. ઉપરોક્ત દલીલ પાસે ટકવા માટે કોઈ પગભર આધાર નથી.

૫૬.૧ બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ (સંઘ સૂચિ) ની એન્ટ્રી ૯૧ જોગવાઈ કરે છે કે કેન્દ્ર સરકાર પાસે તેમાં દર્શાવેલા લેખોના સંદર્ભમાં સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરો નક્કી કરવાની સત્તા છે. વધુમાં સૂચિ II (રાજ્ય સૂચિ) ની એન્ટ્રી ૬૩ સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરો અંગે સૂચિ ૧ ની જોગવાઈઓમાં નિર્દિષ્ટ કર્યા સિવાયના દસ્તાવેજોના સંદર્ભમાં સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરો સંબંધિત કાયદા બનાવવાની સત્તા રાજ્યને આપે છે. સૂચિ ૩ (સમવર્તી સૂચિ) ની એન્ટ્રી ૪૪ સંઘ અને રાજ્ય બંનેને ન્યાયિક સ્ટેમ્પો મારફતે એકત્રિત કરાતી ડ્યુટી અથવા ફી સિવાયની પરંતુ ડ્યુટીના દરો સંબંધિત ન હોય તેવી સ્ટેમ્પ ડ્યુટીઓ સંબંધિત કાયદા બનાવવાની સત્તા આપે છે. ૧૮૯૯ નો અધિનિયમ સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૯૧ ને સંબંધિત છે. ૧૯૫૮ નો અધિનિયમ સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૯૧ માં નિર્દિષ્ટ દસ્તાવેજો સિવાયના સ્ટેમ્પ અને સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરો સંબંધિત કાયદાને એકત્રિત કરવા અને સુધારવા માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો.

૫૬.૨ જ્યારે એન્ટ્રી ૯૧ (સૂચિ ૧) અને એન્ટ્રી ૬૩ (સૂચિ II) ચોક્કસ પ્રકારના લેખોના દરો સંબંધિત છે, ત્યારે એન્ટ્રી ૪૪ (સૂચિ III) ન્યાયિક સ્ટેમ્પો

મારફતે એકત્રિત કરાતી ડ્યુટી સિવાયની પરંતુ સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દરોનો સમાવેશ ન થતો હોય તેવી સ્ટેમ્પ ડ્યુટીઓ અથવા ફી સંબંધિત છે. નિયત કરાયેલા દરેક દસ્તાવેજો માટેના દરો નક્કી કરવા માટે, જ્યાં સુધી ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ નો સંબંધ છે ત્યાં સુધી એન્ટ્રી ૯૧ (સૂચિ ૧) નો સંદર્ભ લેવો જ જોઈએ, અને ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ માટે એન્ટ્રી ૬૩ (સૂચિ II) નો સંદર્ભ લેવો જોઈએ. ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ એ મૂળ અધિનિયમ કે ચ superior કાયદો નથી. ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ તેમજ ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ બંને અલગ-અલગ ક્ષેત્રોમાં કાર્ય કરે છે. ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ ની કલમ ૭૪ રાજ્યને તેમાં નિયત કરેલી બાબતો પર નિયમો ઘડવા માટે સ્પષ્ટપણે સશક્ત કરે છે.

૫૬.૩ ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૭૪ તે દસ્તાવેજોના દરોને સ્પષ્ટપણે બાકાત રાખે છે જે ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ હેઠળ ભારત સરકાર દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરી શકાય. આમ, કાં તો સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૯૧ હેઠળ અથવા સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૬૩ હેઠળ નિર્દિષ્ટ કરાયેલા દસ્તાવેજોની વિવિધ શ્રેણીઓ માટે સ્ટેમ્પોના દરો અલગ અને સ્પષ્ટ છે. ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ ની કલમ ૭૫ સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૭૪ અને ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૭૦ સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૬૯ હેઠળ વૈધાનિક રીતે નિર્ધારિત કરાયેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે તેમ, તેના એકત્રીકરણની પદ્ધતિ અને રીત દરેક રાજ્ય

સરકાર પર છોડવામાં આવી છે, જે આ હેતુ માટે નિયમો ઘડીને નક્કી કરવામાં આવે છે.

૫૬.૪ ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૭૪ અને ૭૫ રાજ્ય સરકારને તેના હેઠળ વ્યાખ્યાયિત હેતુઓ માટે નિયમો બનાવવાની સત્તા આપે છે. તે રાજ્ય સરકારને કોઈપણ દસ્તાવેજ / લેખના સંદર્ભમાં સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના દર સંબંધિત નિયમો બનાવવાની કોઈ સત્તા આપતી નથી. ૨૦૧૪ ના નિયમો અને ૧૯૮૭ ના નિયમોમાં કરવામાં આવેલા સુધારાઓ જે પડકાર હેઠળ છે તેના પરથી એવું સૂચવવાનો પણ કોઈ અવકાશ નથી કે કોઈપણ દસ્તાવેજ / લેખના સંદર્ભમાં સ્ટેમ્પ ડ્યુટીનો દર નક્કી કરવામાં આવ્યો છે. પડકાર હેઠળના નિયમો માત્ર સ્ટેમ્પોના વેચાણ અથવા પુરવઠાની પદ્ધતિ અને રીત સાથે જ સંબંધિત છે. એ સ્પષ્ટ કરી શકાય કે સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૯૧ માં નિર્દિષ્ટ દસ્તાવેજોના સંદર્ભમાં પણ સ્ટેમ્પો અને સ્ટેમ્પ પેપરોનું વેચાણ અને પુરવઠો ૧૮૯૯ ના અધિનિયમ અને ૧૯૫૮ ના અધિનિયમ દ્વારા આપેલી સત્તાઓ હેઠળ રાજ્ય દ્વારા ઘડવામાં આવેલા નિયમો મુજબ હાથ ધરવાનો રહેશે. રાજ્ય વિધાન એટલે કે ૧૯૫૮ ના અધિનિયમના વ્યાખ્યા ખંડમાં જરૂરી સુધારાઓ એક દાયકા કરતાં વધુ સમય પહેલાં કરવામાં આવી ચૂક્યા છે. જ્યાં સુધી કેન્દ્રીય કાયદા એટલે કે ૧૮૯૯ ના અધિનિયમનો સંબંધ છે, તેની વ્યાખ્યા પોતે જ અનંત છે અને સંપૂર્ણ નથી. ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૨(૧૩) માં આપેલી વ્યાખ્યા "છાપેલો સ્ટેમ્પ" માં સમાવેશ થાય છે થી શરૂ થાય છે.

રાજ્યએ ૨૦૦૭ માં ઈ–સ્ટેમ્પિંગ શરૂ કર્યું હોવાથી અને સદર સમાવેશ સુચારૂ અને અસરકારક રીતે કાર્ય કરી રહ્યો હોવાથી, તે કેન્દ્રીય કાયદામાં વ્યાખ્યા ખંડનો કોઈપણ રીતે અનાદર કે ભંગ કરશે નહીં.

વ્યાખ્યામાં "સમાવેશ થાય છે" નું અર્થઘટન

પ૬.પ "સમાવેશ થાય છે" શબ્દ જ્યારે પણ અને ખાસ કરીને વ્યાખ્યા ખંડમાં વાપરવામાં આવે છે ત્યારે તે ઉમેરા માટે ખુલ્લું રાખે છે અને વાસ્તવમાં વ્યાખ્યાયિત પદના અર્થને વિસ્તૃત કરે છે. વ્યાખ્યા ખંડોમાં "સમાવેશ થાય છે" શબ્દના અર્થઘટન સંબંધિત સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા સ્થાપિત કાયદો વેસ્ટ બંગાળ સ્ટેટ વેરહાઉસિંગ કોર્પોરેશન (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ચુકાદાના ફકરા ૧૮, ૧૯, ૨૦ અને ૨૧ માં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે (અગાઉના ચુકાદાઓનો સંદર્ભ આપીને) જે નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યો છે:

> "૧૮. 'રસ ધરાવતી વ્યક્તિ' પદની બે વ્યાખ્યાઓનો તુલનાત્મક અભ્યાસ, જેમાંથી એક ૧૮૯૪ ના અધિનિયમની કલમ ૩(બી) માં સમાવિષ્ટ છે અને બીજી આ અધિનિયમની કલમ ૨(ડી) માં સમાવિષ્ટ છે તે દર્શાવે છે કે જ્યારે પ્રથમ વ્યાખ્યા સમાવેશી છે, ત્યારે બીજી વ્યાખ્યા સંપૂર્ણ છે. સંપૂર્ણ અને સમાવેશી વ્યાખ્યાઓ વચ્ચેનો તફાવત પી. કાસિલિંગમ વિ. પી.એસ.જી. કોલેજ ઓફ ટેકનોલોજી (૧૯૯૫) સપ્લી. ૨ એસસીસી ૩૪૮ માં નીચેના શબ્દોમાં સમજાવવામાં આવ્યો છે:

"૧૯ વિધાનમંડળ દ્વારા અવારનવાર 'અર્થ થાય છે' અથવા 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દનો ઉપયોગ કરીને ચોક્કસ પદ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે. ક્યારેક 'અર્થ થાય છે અને સમાવેશ થાય છે' શબ્દો વાપરવામાં આવે છે. 'અર્થ થાય છે' શબ્દનો ઉપયોગ દર્શાવે છે કે "વ્યાખ્યા એ એક ચોક્કસ અને મક્કમ વ્યાખ્યા છે, અને વ્યાખ્યામાં દર્શાવ્યા સિવાયનો બીજો કોઈ અર્થ પદને આપી શકાય નહીં". (જુઓ: ગોફ વિ. ગોફ; પંજાબ લેન્ડ ડેવલપમેન્ટ એન્ડ રિક્લેમેશન કોર્પો. લિમિટેડ વિ. પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસર, લેબર કોર્ટ). જ્યારે 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દ વાપરવામાં આવે છે, ત્યારે તે વ્યાખ્યાયિત પદના અર્થને વિસ્તૃત કરે છે જેથી તેના કુદરતી અર્થ મુજબ જે બાબતો દર્શાવે છે તે જ નહીં પરંતુ તે બાબતોનો પણ સમાવેશ થાય જે ખંડ જાહેર કરે છે કે તેમાં સમાવેશ થશે. બીજી તરફ, "અર્થ થાય છે અને સમાવેશ થાય છે" શબ્દો "અર્થની એક સંપૂર્ણ સમજૂતી દર્શાવે છે જે, અધિનિયમના હેતુઓ માટે, નિયમિતપણે આ શબ્દો અથવા પદો સાથે જોડાયેલી હોવી જોઈએ". (જુઓ: દિલવર્થ વિ. કમિશનર ઓફ સ્ટેમ્પ્સ (લોર્ડ વોટસન); મહાલક્ષ્મી ઓઇલ મિલ્સ વિ. આંધ્રપ્રદેશ રાજ્ય). તેથી, નિયમ ૨(બી) માં "અર્થ થાય છે અને સમાવેશ થાય છે" શબ્દોનો ઉપયોગ સૂચવે છે કે 'કોલેજ' ની વ્યાખ્યા સંપૂર્ણ બનાવવાનો હેતુ છે અને વ્યાપક નથી અને તે નિયમ ૨(બી) માં નિર્દિષ્ટ શ્રેણીઓમાં આવતી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને જ આવરી લેશે અને અન્ય

શૈક્ષણિક સંસ્થાઓનો સમાવેશ થતો નથી. જ્યાં સુધી એન્જિનિયરિંગ કોલેજોનો સંબંધ છે, તેમને બાકાત રાખવાનું કારણ એ હોઈ શકે છે કે ખાનગી એન્જિનિયરિંગ કોલેજો શરૂ કરવાનું અને ચલાવવાનું કાર્ય ટેકનિકલ શિક્ષણ અને તાલીમ બોર્ડ અને ટેકનિકલ શિક્ષણ નિયામક દ્વારા એઆઈસીટીઈ દ્વારા સમયાંતરે જારી કરાતા નિર્દેશો અનુસાર નિયંત્રિત થાય છે."

૧૯ ભારત કોઓપરેટિવ બેંક (મુંબઈ) લિમિટેડ વિ. એમ્પ્લોઈઝ યુનિયન (૨૦૦૭) ૪ એસસીસી ૬૮૫ માં, આ નામદાર અદાલતે ફરીથી સમાવેશી અને સંપૂર્ણ વ્યાખ્યાઓ વચ્ચેના તફાવત પર વિચાર કર્યો અને અવલોકન કર્યું:

"જ્યારે કોઈપણ કાયદામાં આપેલી વ્યાખ્યા ખંડમાં 'અર્થ થાય છે' શબ્દ વાપરવામાં આવે છે, ત્યારે જે અનુસરે છે તેનો હેતુ સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ કરવાનો છે. જ્યારે વ્યાખ્યામાં 'અર્થ થાય છે' શબ્દ વાપરવામાં આવે છે ત્યારે તે એક 'ચોક્કસ અને મક્કમ' વ્યાખ્યા છે અને વ્યાખ્યામાં દર્શાવ્યા સિવાયનો બીજો કોઈ અર્થ તેને આપી શકાય નહીં. બીજી તરફ, જ્યારે વ્યાખ્યામાં 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દ વાપરવામાં આવે છે, ત્યારે વિધાનમંડળનો હેતુ વ્યાખ્યાને મર્યાદિત કરવાનો હોતો નથી: તે વ્યાખ્યાને ગણનાત્મક બનાવે છે પરંતુ સંપૂર્ણ નહીં. એટલે કે, વ્યાખ્યાયિત પદ તેનો સામાન્ય અર્થ જાળવી રાખશે પરંતુ તેનો વ્યાપ

એવી બાબતોને તેની અંદર લાવવા માટે લંબાવવામાં આવશે, જે તેના સામાન્ય અર્થમાં સમાવિષ્ટ હોઈ પણ શકે કે ન પણ હોય. તેથી, આઈડી એક્ટની કલમ ૨(બીબી) માં 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યામાં 'અર્થ થાય છે' શબ્દ પછી 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દનો ઉપયોગ વ્યાખ્યાને સંપૂર્ણ બનાવવાનો કાયદાકીય ઈરાદો સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે અને તે માત્ર તે જ બેંકિંગ કંપનીઓને આવરી લેશે જે વ્યાખ્યાના વ્યાપમાં આવે છે અને બીજી કોઈ નહીં."

૨૦. એન.ડી.પી. નમ્બૂદ્રીપાદ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (૨૦૦૭) ૪ એસસીસી ૫૦૨ માં, અદાલતે અવલોકન કર્યું:

"૧૮. અલગ-અલગ સંદર્ભોમાં 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દના અલગ-અલગ અર્થ થાય છે. પ્રમાણભૂત શબ્દકોશો 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દને એક કરતાં વધુ અર્થ આપે છે. વેબસ્ટર્સ ડિક્શનરી 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દને 'સમાવવું' અથવા 'ધરાવવું'ના સમાનાર્થી તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. ઇલસ્ટ્રેટેડ ઓક્સફોર્ડ ડિક્શનરી 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દને આ રીતે વ્યાખ્યાયિત કરે છે: (i) સમગ્રના ભાગ તરીકે સમાવવું અથવા ગણતરી કરવી; (ii) તે રીતે સમાવિષ્ટ તરીકે ગણવું અથવા માનવું. કોલિન્સ ડિક્શનરી ઓફ ઇંગ્લિશ લેંગ્વેજ 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દને આ રીતે વ્યાખ્યાયિત કરે છે: (i) સામગ્રી તરીકે અથવા સામગ્રીના ભાગ તરીકે હોવું; બનેલું હોવું અથવા ધરાવવું; (ii) બીજી કોઈ વસ્તુના ભાગ તરીકે

ઉમેરવું; સેટ, જૂથ અથવા શ્રેણીના ભાગ તરીકે મૂકવું; (iii) ગૌણ અથવા નાના ઘટક અથવા તત્વ તરીકે ધરાવવું. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે સામાન્ય રીતે જ્યારે વ્યાખ્યા ખંડમાં 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દ વાપરવામાં આવે છે, ત્યારે તે વિસ્તરણના શબ્દ તરીકે વપરાય છે, એટલે કે વ્યાખ્યાને વ્યાપક બનાવવી અને મર્યાદિત નહીં. પરંતુ 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દનો ઉપયોગ ચોક્કસ અર્થ દર્શાવવા માટે પણ થાય છે, એટલે કે 'અર્થ થાય છે અને સમાવેશ થાય છે' અથવા 'સમાવે છે' અથવા 'બનેલું છે'."

૨૧. હમદર્દ (વાકફ) લેબૉરેટરીઝ વિ. ડેપ્યુટી લેબર કમિશનર (૨૦૦૭) ૫ એસસીસી ૨૮૧ માં, નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

"૩૩. જ્યારે અર્થઘટન ખંડ 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દ વાપરે છે, ત્યારે તે પ્રાથમિક દ્રષ્ટિએ વ્યાપક છે. જ્યારે તે 'અર્થ થાય છે અને સમાવેશ થાય છે' શબ્દ વાપરે છે, ત્યારે તે અર્થ માટે એક સંપૂર્ણ સમજૂતી પૂરી પાડશે જે અધિનિયમના હેતુઓ માટે શબ્દ કે અભિવ્યક્તિ સાથે નિયમિતપણે જોડાયેલી હોવી જોઈએ."

પરવાના ધરાવતા વેન્ડરો પર અસર

૫૭ શ્રી વ્યાસની આગામી દલીલના સંદર્ભમાં કે વૈધાનિક વ્યવસ્થાના બદલે, પરવાના ધરાવતા વેન્ડરોને એસએચસીઆઈએલ ના દયા પર છોડી દેવામાં આવ્યા છે, નોંધ કરી શકાય છે કે એસએચસીઆઈએલ એ સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ

ધરાવતી એક કોર્પોરેટ સંસ્થા છે. એસએચસીઆઈએલ એ ભારત સરકારનું સાહસ છે જેમાં તેના ૫૪.૮૬% શેર ઈન્ડસ્ટ્રીયલ ફાઇનાન્સ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડ પાસે છે. બાકીના શેર લાઈફ ઈન્સ્યોરન્સ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા, યુનાઈટેડ ઈન્ડિયા ઈન્સ્યોરન્સ કંપની, જનરલ ઈન્સ્યોરન્સ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા, નેશનલ ઈન્ડિયા એશ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ અને નેશનલ ઈન્સ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વગેરે પાસે છે.

૫૮ સ્ટેમ્પ ડ્યુટી વહીવટ પ્રણાલીના કમ્પ્યુટરાઈઝેશન માટે સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સી તરીકે કાર્ય કરવા માટે યોગ્ય એજન્સીની ઓળખ કરવા માટે વ્યાપારી અને તકનીકી બોલીઓ આમંત્રિત કરીને આઇએફસીઆઇ દ્વારા એસએચસીઆઇએલ ની પસંદગી કરવામાં આવી છે. યોગ્ય બોલી પ્રક્રિયા પછી, એસએચસીઆઇએલ ની પસંદગી કરવામાં આવી છે અને સીઆરએ તરીકે કાર્ય કરવા માટે અધિકૃત કરવામાં આવ્યા છે. તેથી એ કહેવું ખોટું હશે કે પરવાના ધરાવતા વેન્ડરોને ખાનગી ખેલાડીઓના દયા પર છોડી દેવામાં આવ્યા છે. રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલા સોગંદનામામાં દર્શાવ્યા મુજબ એસએચસીઆઇએલ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવનારી સેવાઓ નીચે મુજબ છે:–

[૧] રાજ્ય સરકારો સાથે પરામર્શ કરીને નિર્ધારિત સ્થળોએ જરૂરિયાત આધારિત માળખાકીય સુવિધાઓ, હાર્ડવેર અને સોફ્ટવેર ઊભા કરવા અને તેના મુખ્ય સર્વર સાથે તેનું જોડાણ ;

[૨] ઓળખાયેલા શહેરો / સ્થળોની અંદર સબ–રજિસ્ટ્રાર(ઓ) ની કચેરીઓમાં અને અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરો (સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની ચુકવણી માટે સંપર્ક બિંદુ) પર જરૂરિયાત આધારિત હાર્ડવેર અને સોફ્ટવેર ઊભા કરવા;

[૩] સબ–રજિસ્ટ્રાર કચેરીઓમાં ઓળખાયેલા માનવબળ / કર્મચારીઓને તાલીમ આપવી;

[૪] સ્ટેમ્પ ડ્યુટી માટે અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરોની પસંદગીમાં સુવિધા આપનાર તરીકેની ભૂમિકા;

[૫] અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરો (બેંકો વગેરે) ના સેન્ટ્રલ સર્વર અને સબ–રજિસ્ટ્રાર કચેરીઓ વચ્ચે સંકલનકાર તરીકેની ભૂમિકા;

૫૮.૧ અન્યથા પણ, આ દલીલમાં કોઈ દમ રહેશે નહીં કારણ કે પરવાના ધરાવતા વેન્ડરો પાસે ભૌતિક સ્વરૂપમાં ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સ વેચવા માટેનો તેમનો પરવાનો હજુ પણ છે. તેઓ રાજ્ય દ્વારા નક્કી કરાયેલા વિહરમાન દરો મુજબ રાજ્ય પાસેથી તેમના ડિસ્કાઉન્ટ / કમિશન માટે હકદાર રહેશે. એસએચસીઆઈએલ એટલે કે સીઆરએ એ માત્ર ગેર–ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સ સાથે જ વ્યવહાર કરવાનો છે, ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સ સાથે નહીં.

ડિસ્કાઉન્ટ પર અસર

૫૯ શ્રી વ્યાસ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી બીજી દલીલ સ્ટેમ્પ વેન્ડરોને આપવામાં આવતા ડિસ્કાઉન્ટમાં ઘટાડા અંગેની છે. અરજદારોના જણાવ્યા મુજબ, સામાવાળા રાજ્યએ ડિસ્કાઉન્ટના સદર ઘટાડાને વ્યાજબી ઠેરવવા માટે એસએચસીઆઇએલ ના ડિરેક્ટરોના ઠરાવ પર ભરોસો મૂક્યો છે. આ સંબંધમાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ગેર–ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સની ખરીદી પર સ્ટેમ્પ વેન્ડરોને આપવામાં આવતું ડિસ્કાઉન્ટ જ નિયંત્રિત કરવામાં આવ્યું છે અને ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સની ખરીદી પર સ્ટેમ્પ વેન્ડરોને ૧% ના દરે ડિસ્કાઉન્ટ આપવાનું ચાલુ રહેશે. એસએચસીઆઇએલ ના ડિરેક્ટરોના ઠરાવ અંગે અરજદારોની દલીલ આધારહીન છે કારણ કે ૧૪.૯૫ પૈસાના દરે ડિસ્કાઉન્ટ આપવાનું ધોરણ સમગ્ર દેશમાં અપનાવવામાં આવ્યું છે. તદુપરાંત, એસએચસીઆઇએલ એ ભારત સરકારનું સાહસ છે જેમાં મુખ્ય શેરહોલ્ડિંગ આઇએફસીઆઇ નું છે. જો કે, આ નામદાર અદાલતના ધ્યાન પર લાવવું પ્રસ્તુત છે કે એસએચસીઆઇએલ નવી પદ્ધતિના માળખાકીય સુવિધાઓના વિકાસમાં એક નોંધપાત્ર રકમનો ઉપયોગ કરવા જઈ રહ્યું છે અને તેથી, ભારત સરકારનું સદર સાહસ પોતે કોઈ નફો મેળવવાનું નથી.

૬૦ ગેર–ન્યાયિક ભૌતિક સ્ટેમ્પ પેપર્સના વેચાણ પર "ડિસ્કાઉન્ટ" નો દાવો કરવાનો અધિકાર એ મૂળભૂત અધિકાર નથી અને તે સામાન્ય કાયદાકીય અધિકાર પણ નથી. સક્ષમ સત્તાઓની સોંપણીના ઉપયોગમાં ઘડાયેલા નિયમો હેઠળ આપવામાં આવતું આ એક ડિસ્કાઉન્ટ છે. આ ખાસ કરીને એ હકીકતને

ધ્યાનમાં રાખીને પ્રસ્તુત છે કે, વિવિધ પ્રકારના ચોંટાડવાના કે છાપેલા સ્ટેમ્પોના વેચાણ અને પુરવઠા માટે ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૬૯ અને ૭૦ અને ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ ની કલમ ૭૪ અને ૭૫ હેઠળ લાયકાત અને મહેનતાણું (ડિસ્કાઉન્ટ સહિત) પૂરા પાડવાનો અધિકાર રાજ્ય સરકાર પાસે છે.

૬૧ અરજદારોની આગામી દલીલ એ છે કે અગાઉ રૂ. ૩૦૦/– થી વધુના ગેર–ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સના દરેક વેચાણ માટે તેમને ૧% નું ડિસ્કાઉન્ટ આપવામાં આવતું હતું, જ્યારે હવે અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરો તરીકે નિમણૂક પામવા પર, આપવામાં આવતું ડિસ્કાઉન્ટ ૧૫ બેસિસ પોઈન્ટ સુધી મર્યાદિત છે. અગાઉ ઉલ્લેખ કર્યા મુજબ, ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ હેઠળ સ્ટેમ્પિંગની વિવિધ પદ્ધતિઓ પૂરી પાડવામાં આવેલ છે જેમાં ચોંટાડવાના સ્ટેમ્પો, યોગ્ય અંકિત અધિકારી દ્વારા ચોંટાડવામાં આવેલા અને છાપવામાં આવેલા લેબલો, સ્ટેમ્પ પેપર પર ઉપસાવેલા કે કોતરેલા સ્ટેમ્પો, ફ્રેન્કિંગ મશીન દ્વારા છાપ અને ઈ–સ્ટેમ્પિંગ સિસ્ટમ હેઠળ જારી કરાયેલ પહોંચ ચલણ કે સર્ટિફિકેટ અથવા નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત કરી શકાય તેવી અન્ય કોઈ સિસ્ટમનો સમાવેશ થાય છે. દરેક પદ્ધતિઓ માટે, અલગ–અલગ નિયમો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે:

[૧] ચોંટાડવાના સ્ટેમ્પો, યોગ્ય અંકિત અધિકારી દ્વારા ચોંટાડવામાં આવેલા અને છાપવામાં આવેલા લેબલો અને ઉપસાવેલા કે કોતરેલા

સ્ટેમ્પો માટે, ગુજરાત સ્ટેમ્પ નિયમો, ૧૯૭૮ અને ગુજરાત સ્ટેમ્પ્સ સપ્લાય એન્ડ સેલ્સ રૂલ્સ, ૧૯૮૭ ઘડવામાં આવ્યા છે;

[૨] ફ્રેન્કિંગ મશીન દ્વારા છાપ માટે, અધિકૃત વેન્ડર દ્વારા ફ્રેન્કિંગ મશીનના ઉપયોગ અંગેની અલગ પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે;

[૩] ઈ–સ્ટેમ્પિંગ સિસ્ટમ હેઠળ જારી કરાયેલ પહોંચ ચલણ કે સર્ટિફિકેટ માટે, ગુજરાત સ્ટેમ્પ (ઈ–સ્ટેમ્પિંગ દ્વારા ડ્યુટીની ચુકવણી) નિયમો, ૨૦૧૪ ઘડવામાં આવ્યા છે.

૬૨ ગુજરાત સ્ટેમ્પ (ઈ–સ્ટેમ્પિંગ દ્વારા ડ્યુટીની ચુકવણી) નિયમો, ૨૦૧૪ નો નિયમ ૧૦ શરત મૂકે છે કે સીઆરએ મંજૂર કરાયેલ મધ્યસ્થીઓ દ્વારા એકત્રિત કરાયેલી સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની રકમ પર ડિસ્કાઉન્ટની એવી સંમત ટકાવારી માટે હકદાર રહેશે જે કરારની શરતો દ્વારા નિર્દેશિત કરી શકાય પરંતુ એકત્રિત કરાયેલી સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના મૂલ્યના ૦.૬૫% થી વધુ નહીં હોય. સમગ્ર દેશમાં એસએચસીઆઈએલ એ નીતિગત બાબત તરીકે એસએચસીઆઈએલ ને મળેલા ૧૫ બેસિસ પોઈન્ટ અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરોને ચૂકવવાનો નિર્ણય લીધો છે.

૬૩ એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે જ્યાં સુધી અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરોને ચૂકવવામાં આવતા ડિસ્કાઉન્ટનો સંબંધ છે, દેશભરમાં છેડછાડ–મુક્ત ઈ–સર્ટિફિકેશન સિસ્ટમ સુનિશ્ચિત કરવા માટે માળખાકીય સુવિધાઓ, કાગળોનો પુરવઠો, જરૂરી સુરક્ષા પગલાં લેવા, નિયમિત સુરક્ષા ઓડિટ અને અન્ય દરેક

જરૂરિયાત માટેની તમામ જવાબદારી એસએચસીઆઇએલ માં નિહિત છે અને તેથી, એસએચસીઆઇએલ એ અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરોને આપવાના ડિસ્કાઉન્ટ તરીકે ૦.૧૫% નક્કી કર્યા છે.

૬૪ શ્રી વ્યાસે વધુમાં દલીલ કરી છે કે જ્યારે ૧૯૮૭ ના નિયમોની અનુસૂચિ–૩ ગેર–ન્યાયિક છાપેલા સ્ટેમ્પો માટે મળવાપાત્ર ડિસ્કાઉન્ટ નિર્ધારિત કરે છે, પરંતુ ન્યાયિક છાપેલા સ્ટેમ્પો માટે આવી કોઈ સમાન જોગવાઈ નથી. આ સંદર્ભમાં, એ નોંધ કરી શકાય છે કે અરજદાર ૧૯૮૭ ના નિયમોના નિયમ ૪૩ ની તપાસ કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:–

> *"૪૩. કોર્ટ ફી સ્ટેમ્પ્સના પરવાના ધરાવતા વેન્ડર રૂ. ૩૦૦ સુધીના મૂલ્યના સ્ટેમ્પો પર ત્રણ ટકાના દરે અને રૂ. ૩૦૦ થી વધુ મૂલ્યના સ્ટેમ્પો પર ૧.૦૦ ટકાના દરે ડિસ્કાઉન્ટ મેળવવા માટે હકદાર રહેશે; રૂ. ૧૦૦૦ થી વધુ મૂલ્યના સ્ટેમ્પોની ખરીદી માટે પરવાના ધરાવતા વેન્ડર અથવા જનતા."*

૬૫ આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, ગેર–ન્યાયિક સ્ટેમ્પો માટે ઉપલબ્ધ ડિસ્કાઉન્ટ પરિશિષ્ટ–૩ માં નિર્ધારિત થયેલ છે જ્યારે ન્યાયિક સ્ટેમ્પો માટે મળવાપાત્ર ડિસ્કાઉન્ટ ૧૯૮૭ ના નિયમોના નિયમ ૪૩ માં નિર્ધારિત થયેલ છે, જે બંને કલમ ૨(કે)(ii) હેઠળ નિર્ધારિત કર્યા મુજબ ઉપસાવેલા અથવા

કોતરેલા સ્ટેમ્પો બનાવે છે. નોંધપાત્ર રીતે ન્યાયિક અને ગેર–ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર માટે સ્વીકાર્ય ડિસ્કાઉન્ટ સમાન બાબત માં છે.

૬૬ ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૭૦ સાથે વાંચવામાં આવતી ૧૮૯૯ ના અધિનિયમની કલમ ૭૫ સામાન્ય રીતે આ અધિનિયમના હેતુને પૂર્ણ કરવા માટે નિયમો બનાવવાની રાજ્ય સરકારને સત્તા આપે છે. જ્યારે વિશિષ્ટ સત્તા આપવામાં આવે છે, ત્યારે સામાન્ય સત્તાઓના પૂર્વગ્રહ વિના, ચોક્કસ સત્તાઓ દૃષ્ટાંતરૂપ છે અને સામાન્ય સત્તાઓથી કોઈ પણ રીતે અલગ નથી.

ટેકનોલોજી વિરુદ્ધ કાયદો અને તેનું અમલીકરણ

૬૭ અમે ચુકાદાના પ્રારંભિક ભાગમાં ટેકનોલોજીકલ પ્રગતિઓ વિશે અને કાયદાને તેનાથી કેવી રીતે લાભ થવો જોઈએ તે વિશે ઉલ્લેખ કર્યો છે. રાજ્ય દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી રજૂઆતોમાં વિગતવાર જણાવવામાં આવ્યું છે, જે નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવે છે:

૬૭.૧ ૨૦૦૭ ના ગુજરાત અધિનિયમ નં. ૧૧ ના સુધારા મારફતે કલમ ૨(કે) માં એન્ટ્રી (૪) ઉમેરવામાં આવી હતી જેમાં નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત કરી શકાય તે મુજબ પહોંચ ચલણ અથવા ઈ–સ્ટેમ્પિંગ સિસ્ટમ હેઠળ જારી કરાયેલ સર્ટિફિકેટ અથવા અન્ય કોઈ સિસ્ટમ નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી. ૨૦૦૭ થી, સ્ટેમ્પ ડ્યુટી વહીવટ પ્રણાલીનું કમ્પ્યુટરાઇઝેશન અસ્તિત્વમાં છે.

૬૭.૨ નોંધપાત્ર રીતે, કલમ ૨(કે)(૪) ને ક્યારેય પડકારવામાં આવી નથી અને ૨૦૧૪ ના નિયમોને પણ આ નામદાર અદાલત સમક્ષ ક્યારેય પડકારવામાં આવ્યા નથી. વર્ષ ૨૦૧૪ માં, ઈ–સ્ટેમ્પિંગ નિયમો અધિસૂચિત કરવામાં આવ્યા હતા જ્યાં સ્ટેમ્પ ડ્યુટીનો અર્થ અધિનિયમની અનુસૂચિ હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર ગેર–ન્યાયિક સ્ટેમ્પ ડ્યુટી તરીકે કરવામાં આવ્યો છે. ઈ–સ્ટેમ્પનો અર્થ સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની ચુકવણી દર્શાવવા માટે કાગળ પર ઇલેક્ટ્રોનિકલી જનરેટ થયેલી છાપ તરીકે કરવામાં આવે છે. આમ, ૨૦૦૭ થી સ્ટેમ્પ ડ્યુટી એડમિનિસ્ટ્રેશન સિસ્ટમનું કમ્પ્યુટરાઈઝેશન અસ્તિત્વમાં લાવવામાં આવ્યું હતું. નોંધપાત્ર રીતે, કલમ ૨(કે)(૪) ને ક્યારેય પડકારવામાં આવી નથી અને ૨૦૧૪ ના નિયમોને પણ આ નામદાર અદાલત સમક્ષ ક્યારેય પડકારવામાં આવ્યા નથી.

૬૭.૩ સામાવાળા રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલા તારીખ ૧૬.૧૧.૨૦૧૯ ના સામા સોગંદનામામાં સંદર્ભ આપ્યા મુજબ, તારીખ ૨૮ મી ડિસેમ્બર, ૨૦૦૫ ના પત્રવ્યવહાર મારફતે (તારીખ ૧૬.૧૧.૨૦૧૯ ના સોગંદનામાના પાના નં. ૬૩ પર રજૂ કરાયેલ), ભારત સરકારે તમામ રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોની સરકારોને માહિતગાર કર્યા કે, તેલગી સ્ટેમ્પ પેપર કૌભાંડ પછી સંસદમાં કરવામાં આવેલી જાહેરાતના અનુસંધાનમાં, ભારત સરકારના નાણાં મંત્રાલયના આર્થિક બાબતોના વિભાગે સ્ટેમ્પ ડ્યુટી એકત્રિત કરવાની વૈકલ્પિક પદ્ધતિઓ સૂચવવા માટે ઈન્ડસ્ટ્રીયલ ફાઈનાન્સ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડ ને કન્સલ્ટન્ટ

તરીકે નીમ્યા છે. હેતુ સ્ટેમ્પ ડ્યુટી એકત્રીકરણની ઇલેક્ટ્રોનિક પદ્ધતિની અમુક પદ્ધતિ બનાવવાનો હતો જેથી–

[૧] કાગળ અને પ્રક્રિયા સંબંધિત કપટપૂર્ણ પ્રથાઓને અટકાવી શકાય;

[૨] એક સુરક્ષિત અને વિશ્વસનીય સ્ટેમ્પ ડ્યુટી એકત્રીકરણ પદ્ધતિ સ્થાપિત કરી શકાય;

[૩] સુરક્ષિત ઇલેક્ટ્રોનિક સ્વરૂપમાં માહિતી સંગ્રહિત કરી શકાય અને સરળ ચકાસણી અને એમઆઈએસ અહેવાલો બનાવવા માટે સેન્ટ્રલ ડેટા રિપોઝિટરી ઊભી કરી શકાય.

૬૭.૪ આઇએફસીઆઇ એ બિલ્ટ–ઓપરેટ–ટ્રાન્સફર માળખા પર પ્રાથમિક ધોરણે પસંદગીના શહેરોમાં સ્ટેમ્પ ડ્યુટી એડમિનિસ્ટ્રેશન સિસ્ટમ (જેને હવે પછી 'સી–એસડીએએસ' તરીકે ઓળખવામાં આવશે) ના કમ્પ્યુટરાઈઝેશન માટે સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સી તરીકે કાર્ય કરવા માટે યોગ્ય એજન્સીની ઓળખ કરવા માટે તકનીકી અને વ્યાપારી બોલીઓ આમંત્રિત કરી હતી, શરૂઆતમાં પાંચ વર્ષની મુદત માટે. યોગ્ય બોલી પ્રક્રિયા પછી, મેસર્સ સ્ટોક હોલ્ડિંગ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડ ની પસંદગી કરવામાં આવી છે અને સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપિંગ એજન્સીતરીકે કાર્ય કરવા માટે અધિકૃત કરવામાં આવ્યા છે. એસએચસીઆઇએલ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવનારી સેવાઓ અગાઉ જણાવવામાં આવી છે.

૬૭.૫ ભારત સરકારે નાણાં મંત્રાલયના આર્થિક બાબતોના વિભાગ દ્વારા સંબોધવામાં આવેલા સદર પત્રવ્યવહાર મારફતે વધુમાં જણાવ્યું કે રાજ્ય સરકારોએ આ પદ્ધતિ મારફતે એકત્રિત કરાયેલ સ્ટેમ્પના મૂલ્યના ૦.૬૫% ના દરે સીઆરએ ને ચુકવણી કરવાની રહેશે. પાંચ વર્ષની મુદત પછી, એસએચસીઆઇએલ જે તે રાજ્ય સરકારોને કામગીરી સોંપી દેશે અથવા રાજ્ય સરકારો પરસ્પર કરારના આધારે વધુ મુદત માટે એસએચસીઆઇએલ ની સેવાઓ ચાલુ રાખી શકે છે.

૬૭.૬ એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે સ્ટેમ્પ ડ્યુટી વહીવટ પ્રણાલીના કમ્પ્યુટરાઈઝેશન તરફ આગળ વધીને પ્રાપ્ત કરવા માંગતા હેતુને દર્શાવતી વખતે, આ નામદાર અદાલત સમક્ષ વિવિધ સ્ટેમ્પો મૂકવામાં આવ્યા હતા. ગુજરાત સ્ટેમ્પ (ઈ–સ્ટેમ્પિંગ દ્વારા ડ્યુટીની ચુકવણી) નિયમો, ૨૦૧૪ હેઠળ નિર્ધારિત કર્યા મુજબ ઈ–સ્ટેમ્પિંગ સિસ્ટમ હેઠળ જનરેટ થયેલ "સ્ટેમ્પ ડ્યુટીનું પ્રમાણપત્ર" પણ રેકોર્ડ પર મૂકવામાં આવ્યું હતું. ઈ–સ્ટેમ્પિંગ પ્રમાણપત્રની સુરક્ષા સુવિધાઓ નીચે મુજબ છે:

[૧] ઈ–સ્ટેમ્પ પ્રમાણપત્રની વિગતો ગમે ત્યાંથી વેબસાઈટ www.shcilestamp.com પરથી ચકાસી શકાય છે. તેમજ મોબાઈલ એપ્લિકેશન: "Estamping" (એન્ડ્રોઈડ અને iOS) પરથી પણ વિગતો ચકાસી શકાય છે.

[૨] **સિસ્ટમ જનરેટેડ સર્ટિફિકેટ:** ઈ–સ્ટેમ્પિંગ પ્રમાણપત્ર લાઈવ વેબ પર જનરેટ થાય છે. પક્ષકારોના નામ, સ્ટેમ્પ ડ્યુટી ચૂકવનાર, ઈ–સ્ટેમ્પિંગ પ્રમાણપત્રની તારીખ અને સમય સાથે સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની રકમ જેવી જરૂરી વિગતો જનરેટ થાય છે.

[૩] **યુનિક સર્ટિફિકેટ નંબર:** દરેક ઈ–સ્ટેમ્પ માટે યુનિક ઈ–સ્ટેમ્પ પ્રમાણપત્ર નંબર જનરેટ થાય છે. આ સિસ્ટમ જનરેટેડ છે અને ક્રમિક શ્રેણીવાર નથી.

[૪] **૨ડી બાર કોડ:** ઈ–સ્ટેમ્પિંગ પ્રમાણપત્રમાંની તમામ વિગતો ૨ડી બારકોડમાં એન્ક્રિપ્ટેડ છે, જે તમામ ઈ–સ્ટેમ્પ પ્રમાણપત્રો પર હોય છે. વિગતો એન્ક્રિપ્ટેડ સ્વરૂપમાં છે અને તે ઈ–સ્ટેમ્પિંગ મોબાઈલ એપ્લિકેશન અથવા ૨ડી બારકોડ રીડર દ્વારા વાંચી શકાય છે.

[૫] **માઈક્રો પ્રિન્ટિંગ:** ઈ–સ્ટેમ્પિંગ પ્રમાણપત્રમાં ૧૪૦૦ dpi પર માઈક્રો પ્રિન્ટિંગ ટેક્સ્ટ હોય છે, જે ઈ–સ્ટેમ્પિંગ પ્રમાણપત્ર નંબર અને એન્ટી કોપી ટેક્સ્ટ છબીઓ ધરાવે છે. આ ૧૬ X અને તેથી વધુના મેગ્નિફાઇંગ ગ્લાસ દ્વારા ચકાસી શકાય છે.

[૬] **ઓપ્ટિકલ વોટર માર્ક:** ઈ–સ્ટેમ્પિંગ સિક્યુરિટી પેપરમાં અશોક છબી સાથે ઓપ્ટિકલ વોટર માર્ક છબી હોય છે. પ્રમાણપત્રની ઝેરોક્ષ/કોપી કરતી વખતે વોટર માર્કની પેટર્ન બદલાઈ જશે.

[૭] **ઈ–સ્ટેમ્પિંગ સિક્યુરિટી સર્ટિફિકેટ**માં લેસી જિયોમેટ્રિક ફ્લેક્સિબલ પેટર્ન અને સબટલ લોગો છબીઓ સાથે રંગીન પૃષ્ઠભૂમિ, કોમ્પ્લેક્સ ઓર્નામેન્ટલ ડિઝાઇન બોર્ડર્સ, એન્ટી–કોપી ટેક્સ્ટ, માઇક્રો પ્રિન્ટિંગ આર્ટિફિશિયલ વોટરમાર્ક્સ અને ઓવર્ટ અને કવર્ટ સુવિધાઓ જેવી સુરક્ષા સુવિધાઓ સમાવિષ્ટ છે. યુવી (UV) લાઇટ હેઠળ કેટલીક સુવિધાઓ જોઈ શકાય છે અને યુવી લાઇટ સામે મૂકવામાં આવે ત્યારે કેટલાક ફાઇબર થ્રેડો અને કેટલીક છબીઓ સાથે "મહાત્મા ગાંધી" ની છબી જોઈ શકાય છે.

[૮] સ્ટેમ્પ ડ્યુટીના પ્રમાણપત્રની ફોટોકોપી પણ એ દર્શાવવા માટે રેકોર્ડ પર મૂકવામાં આવી હતી કે જો ઈ–સ્ટેમ્પિંગ પ્રમાણપત્રની ફોટોકોપી કરવામાં આવે છે, તો ફોટોકોપી મશીનની અત્યાધુનિકતાને ધ્યાનમાં લીધા વિના, પ્રસ્તુત જગ્યાએ એક એન્ટી–કોપી ટેક્સ્ટ ઉભરી આવશે, જ્યાં "VOID" શબ્દ પ્રતિબિંબિત થશે.

૬૭.૭ એ નોંધવું પ્રસ્તુત છે કે તારીખ ૧૨ મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૨ ના પત્રવ્યવહાર મારફતે, ભારત સરકારે ગુજરાત સરકારના મુખ્ય સચિવશ્રીને પ્રાથમિકતા આપવા અને ઈ–સ્ટેમ્પિંગના અમલીકરણ માટે જરૂરી પગલાં લેવા વિચારણા કરવા અને ઈ–સ્ટેમ્પિંગને ફરજિયાત બનાવવા વિનંતી કરી હતી (તારીખ ૧૬.૧૧.૨૦૧૯ ના સોગંદનામાના પાના નં. ૯૮ પર રજૂ કરાયેલ).

૬૭.૮ સામાવાળા રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલા તારીખ ૧૬.૧૧.૨૦૧૯ ના સોગંદનામામાં એમ પણ જણાવાયું છે કે સરકારી ગેઝેટમાં પ્રકાશિત તારીખ ૦૭.૦૯.૨૦૧૯ ના નોટિફિકેશનના પ્રકાશન પછી, ૧૫૫૯ નોંધાયેલા પરવાના ધરાવતા વેન્ડરોમાંથી, ૧૦૨૪ વેન્ડરોએ અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરો તરીકે પરવાના માટે અરજી કરી છે. અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરો તરીકે પરવાના માટે અરજી કરનારા આ ૧૦૨૪ વેન્ડરોમાંથી, ૭૧૫ સ્ટેમ્પ વેન્ડરોને એસએચસીઆઇએલ સાથે કરાર કર્યા પછી યુઝર આઈડી અને પાસવર્ડ જારી કરવામાં આવ્યા છે, જેમાંથી ૪૬૬ વેન્ડરો કાર્યરત થઈ ચૂક્યા છે. ૧૪.૧૧.૨૦૧૯ ની સ્થિતિએ, ઈ–સ્ટેમ્પિંગ પ્રમાણપત્રો જારી કરવા માટે ૪૭૪ વિહરમાન અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરો અને ૧૧૭૭ નવા અધિકૃત કલેક્શન સેન્ટરો છે, જેમાં પરવાના ધરાવતા સ્ટેમ્પ વેન્ડરોનો સમાવેશ થાય છે. કેટલાક અરજદારો દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે આંતરિક ગામડાઓમાં ઇન્ટરનેટ સુવિધાઓ ઉપલબ્ધ ન હોઈ શકે. એ નોંધવું યોગ્ય છે કે સ્ટેમ્પ વેન્ડરો માત્ર તાલુકા કક્ષાએ જ કામ કરે છે. રાજ્યભરના તમામ તાલુકાઓમાં ઇન્ટરનેટ સુવિધાઓ ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવી છે.

૬૭.૯ સ્ટોક હોલ્ડિંગ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડ (એસએચસીઆઇએલ) ના નેજા હેઠળ દેશભરના ૨૧ રાજ્યોમાં ઈ–સ્ટેમ્પિંગ કાર્યરત છે. ૨ રાજ્યોમાં, એટલે કે કર્ણાટક અને નવી દિલ્હીના રાષ્ટ્રીય રાજધાની ક્ષેત્રમાં, ભૌતિક ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપર્સ બંધ કરવામાં આવ્યા છે.

૬૮ કાયદાની સંબંધિત જોગવાઈઓ અને જે તે પક્ષકારોની દલીલો પર વિગતવાર વિચારણા કર્યા પછી, અમારા સુવિચારિત મતે, તારીખ ૨૩.૦૮.૨૦૧૯, ૦૭.૦૯.૨૦૧૯ ના નોટિફિકેશનો અને તારીખ ૦૯.૦૯.૨૦૧૯ અને ૧૬.૦૯.૨૦૧૯ ના પરિપત્રો પસાર કરવા માટે સામાવાળા રાજ્ય પાસે પૂરી સત્તા રહેલી છે. આ ખાસ કરીને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને છે કે ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ અને ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ એકબીજાથી સ્વતંત્ર છે અને ગુજરાત સ્ટેમ્પ પુરવઠા અને વેચાણ નિયમો, ૧૯૮૭ નો નિયમ ૮એ ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ અથવા ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ માં સુધારો કરતો નથી પરંતુ ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૬૯ અને ૭૦ સાથે વાંચવામાં આવતી ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ ની કલમ ૭૪ હેઠળ આપેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને સ્ટેમ્પોના વેચાણ અને પુરવઠાનો અમલ કરવાનો પ્રયાસ કરે છે.

૬૯ અરજીઓના વર્તમાન સમૂહમાં ઉઠાવવામાં આવેલો પડકાર નિષ્ફળ જાય છે અને તેથી અરજીઓ ખર્ચ અંગેના કોઈ આદેશ વિના રદ કરવામાં આવે છે.

(વિક્રમ નાથ, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિશ્રી)

(આશુતોષ જે. શાસ્ત્રી, ન્યાયમૂર્તિશ્રી)

વિષય: ગુજરાત સ્ટેમ્પ પુરવઠા અને વેચાણ નિયમો, ૧૯૮૭ના નિયમ ૮એ હેઠળ ભૌતિક બિન–ન્યાયિક સ્ટેમ્પ પેપરના વેચાણના બંધની કાયદેસરતા અંગેનો નિર્ણય

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==

<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER</u>: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.